

P. F. SUHMS Tanker

om

de Vanskeligheder,

som møde ved at skrive

den gamle Danske og Norske Historie.

Det er og bliver vel en afgjort Sag, at faa Videnskabet, og deres Afhandlinger ere mere Vanskelighed underkastede, og udfordre mere Nøye og Arbejde end Historien, at forstaae, naar den skal skrives og udarbejdes, saaledes som den bør; thi vil jeg ikkun saa løselig hen fortelle Bedrifterne, uden at flutte om, enten jeg nøye følger Sandheden, eller udpynter den med opdigtede Omstændigheder, saa er derimod vel intet lettere end at skrive Historien, og saa er det en Sag, som enhver kand gjøre, der ikkun haver saa megen Tid at kaste bort, som dertil behøves. Men naar alle Ting skal overvejes, undersøges, ingen Linie, intet Ord skrives uden største Varsomhed og Betænkning, ingen Sandhed forties, ingen Omstændighed tilføttes eller forandres, saa er det en anden Sag, saa udfordrer et Historisk Værk, fornemmelig Historien af et heelt Folk, et gandske Menneskes Alder. Men dog er der stor Forskiel paa Vanskelighederne ved at skrive et Lands Historie frem for et andet. Thi udi endeel Landes Historier, saasom: den Portugisffe, Spanske, Francke, Italienske, Engellske, Hollandffe, ere disse enkelte Dele saa vel udarbejdede, at det meget haver lettet deres Arbejde,

som siden have skrevet bemeldte Landes almindelige Historier, hvilke derfor og have langt bedre almindelige Historier af deres Lande, end enten vi, eller de andre Nordlige og Østlige Folk i Europa. Foruden det have bemeldte Lande og, saa langt flere paalidelige gamle Historiske Efterretninger, end vi. Hos dem er og meget, og vel arbejdet i Genealogien, Chronologien, Geographien ic. over deres Lande; hos os derimod i visse af disse Dele lidet, i nogle intet, og i andre igien urigtigt. Derfor have de og nogle Scribenter, som Rapin, le Gendre &c., om hvilke man maa tilstaae, at deres Arbejde er saa godt, som det er mueligt for Mennesker at gjøre. Om Danmark og Norge tør jeg derimod driste mig til at sige, at der endnu ey findes nogen god almindelig Historie, og ligeledes ikkun saa gode historiske Efterretninger og Afhandlinger. Endskjønt nu dette kand vel synes noget haardt og dristigt talt, saa mener jeg dog, at enhver skal finde sig herom overbevist, naar han haver igiennemlæst nærværende Afhandling.

Der ere fornemmelig tre Kilder, hvoraf et Lands Historie kand tages, 1.) Sprogene, 2.) Monumenter, og 3.) Bøger og Skrifter. Jeg sætter med Billie Sprogene først, efterdi man ofte i de ældste Tider, og fornemmelig naar der handles om Folkens Udspring, ey har andet at gaae efter, saasom i de ældste Tider, deels ey Bøger ere blevne skrevne, deels de saa skrevne ere bortekomne. Men naar man ved Sprog vil søge at oplyse et Folks Herkomst, saa giver Fornuften, at man ey maa see paa det nu værende Sprog, men paa dem, som i ældre Tider enten upaatvilelig, eller og sluttelig have været i Brug. Dette er en meget stor Vanskelighed i vor Historie, thi for det første haver ingen indtil denne Dag endnu undersøgt vort Folks Herkomst, og deres Slægtskab med andre angrændsende Folk, af de gamle Sprog, hvilket bliver derfor det første Arbejde, som den maa foretage, der tænker fra Roden af grundigen at optage vor Historie, og at vide, hvorfra vort Folk er kommet, hvor det før haver boet, og fra hvilke gamle Folk det stammer; et Arbejde, som er et af de vanskelige, og som fast allene udkræver en Mand's Alder; og for det andet, saa er endnu i mange af disse Sprog, ja maaskee i nogle af de fornødteste, ingen, eller tildeels ufuldstændige Dictionairer og Grammairer udfornne, og er dette allene saadan Vanskelighed, som gjør, at den ældste Deel af vor Historie umuelig kand saa godt udarbejdes, som de i denne Post lykkelige Franskes og Engelskes, at jeg ey skal tale om den Vidtsøftighed, som det fører med sig at forskaffe sig alle de fornødne og overkommende Hjelpe-Midler til bemeldte Sproges Forstaelse. Dog maa ingen tænke, at jeg mener, at nogen for ret at skrive vor Historie, eller egentligen om vort Folks Herkomst, maatte endelig grundigen forstaae alle de dertil hørende Sprog; nej, det vilde blive umueligt for enhver,

i det

i det mindste kunde ingen i saa Fald udarbejde mere end allene Folkets Herkomst; men min Tanke er ifkun, at en saadan maatte have Dictionairer og Grammairer af et hvert til dette Forehavende nødvendigt Sprog, paa det han derved kunde blive i Stand til at sammenligne Sprogene, mærke deres Forskiel og Overeenstemmelse, og saa at sige, forfærdige Sprogenes Genealogie. Dette er ey noget nyt Forslag, men allerede længe siden gjort af den udsødelige Leibnitz, og tildeels tænkt at sættes i Værk af den lærde la Croze i Berlin, og nogenlunde, skönt ey efter min Smag, begyndt at udføres af den lærde Svenske Stiernhielm, som hertil besad alle fornødne Egenstaber, undtagen dette eene, at Kierlighed til hans Fæderneland gjorde ham blind. Men endskönt jeg ey paaستااع en grundig Kundskab i alle til dette Forehavende fornødne Sprog, saa udfordres dog en tilstrækkelig Erfarenhed i det Græske, Latinske, Celtiske eller Armoriske, Cambriske, Angel-Saxiske, gamle Tydske, og Islandiske, uden hvilke ingen herudi kand udrette noget gavnligt.

For ret at fatte dette, vil jeg nu igiennemgaae alle de Sprog, som efter min Mening udfordres til saadant Forehavende. De Orientaliske Sprog ere da først og fornemmelig fornødne, saasom alle Værde nu omstunder tilstaae, at hele Jorden er fra Asien af bleven bebyggt. Udi de fornemste Orientaliske Sprog, saasom det Hebraiske, Syriske, Chaldaiske, Arabiske, Persiske, Tyrkiske, mangler os ey Dictionairer og Grammairer. Naar man haver *Cocceji* Lexicon Sermonis Hebraici & Chaldaici trykt til Frankfurt 1689. in fol. *Golii* Lexicon Arabico-Latinum, Leiden 1653. fol. *Buxtorfi* Lexicon Chaldaicum, Talmudicum & Rabbinicum Basil. 1639. fol. *Meninski* Thesaurus linguarum Orientalium, Turcicæ, Arabicæ, Persicæ. Vien 1680. fol. 3 Tom. Ej. Grammatica Turcica, Vien 1680. fol. *Hottingeri* Grammatica Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Arabica Harmonica, Heidelberg 1659. 4to, da besidder man de fornødenste og bedste.

Det Hebraiske er fornødent at vide, saasom det af alle gamle Sprog er mindst forandret kommet til os, og de fleste Orientaliske Sprog stemme overeens med det, om de ey just, som mange paaستااع, stamme fra det. Det Syriske, Chaldaiske, og Arabiske komme meget overeens med det, og ere uden al Tvivl enten dets Søstre eller Døtre, følgelig tiene de til indbyrdes at oplyse hinanden. Det Persiske og Tyrkiske vilde være meget fornødent at vide, dersom de nu værende, af hvilke vi allene have Dictionairer og Grammairer, mere komme overeens med de Gamle, saasom det er vel næsten upaatviveligt, at de gamle Tyrker have efter al Anseende været nær i Slægt med vore Forfædre. Dog maa disse tvende nyere Sprog sammenlignes med vore, saasom der ventelig endnu fin-

des mange Ord af de ældre Sprog i dem. Mange have og villet paaatae, at finde en stor Lighed imellem det nu værende Tydske og Persiske Sprog, hvilken dog Leibnitz ey uretteligen holder for at være mindre, end den almindeligen foregives. Men Ligheden imellem det Tydske og gamle Persiske haver Buxhorn i nogle faa Ord viist paa en sindrig og lær'd Maade. Levningerne af det gamle Persiske Sprog haver Burton samlet, og er den nyeste Edition deraf udkommet til Lybek 1720, in 8vo, under Navn af *Leipsana veteris lingvæ Persicæ*. Ligheden imellem det Danske og Hebraiske Sprog haver Ped. Wandal søgt at vise, men er derudi gaaet for vidt, formedelst den forudfattede Meening, at alle Sprog stamme fra det Hebraiske. Dersom den lærde Pastor Süsmilch i Berlin vilde fortsætte med de andre Bogstaver i Alphabetet, det Arbejd, som han haver gjort med det Bogstav R, hoorudi han haver viset, at de fleste Tydske Ord, som begynde med bemeldte Bogstav, stamme fra ligelydende Ord af omtrent samme Bemærkelse i de Orientaliske Sprog, da vilde han herudi meget lette de Nordiske Historiefriveres Umage.

Det Coptiske Sprog er ey heller uforfødent. Thi som det er en Levning af det gamle Egyptiske Sprog, saa findes derudi endnu mange Fodspor efter de gamle Egypter, hvilke upaatvovelig have hist og her stiftet Colonier, og derved fornemmelig udbredt efter Leibnitzes Meening deres Gudsdyrkelse, endog til de langt bortliggende Tydske, hvorfra lettelig nogle af deres Meninger have kunnet trænge ind til vore Forfædre, hvoraf og endnu sees nogle ey gandske ukiendelige Tegn i vor Edda. Det var at ønske, at den fortreffelige *la Crozes* Coptiske Lexicon, der ligger færdig i Manuscript paa det Kongelige Bibliothek i Berlin, og som han med usigelig Nøye og Flid haver forfærdiget, maatte til almindelig Fornøielse og Nytte for alle Elskere af dette Sprog blive bekiendtgiort ved Trykken. Hvad man kand vente sig af det, viser tydelig bemeldte ypperlige Mands store Discipel Jablonsky, som i vor Tid haver havt, som i al Slags Lærdom saa sine Lige, saa i det Coptiske Sprog aldeles ingen. Imidlertid maa man herudi lade sig nøye med Kircheri, Wilkinsii, og Bonjours Skrifter, der ey ere tilstrækkelige.

At de gamle Phoenicier have gjort vidtloftige Sø-Rejser, og stiftet Colonier, er mere bekiendt og afgjort, end om Egypterne. Deres Colonier strakte sig paa begge Sider af Middelt-Havet, ja og uden for i Spanien, og med deres Seylads veed man vist, at de ere komne ind til Engeland. Hvor let har ey derfra noget af deres Sprog, Levemaade og Sæder kunnet trænge ind til os. Det var derfor at ønske, at deres Sprog havde vedblevet indtil vore Tider. Men her kand man ey andet end beklage, at deraf er end mindre til-

overs

overs, end af det gamle Egyptiske. De saa overblevne Leoninger haver de Soldanis, Reinesius, Majus, og Sappuhnius samlet.

Endnu staae nogle Asiatiske Sprog tilbage, hvilke, om de vare os tilfulde bekiendte, skulle maaskee tiene mere end alle andre til at oplyse vort Folks Herkomst. Jeg mener alle de, som tales i det store og vidtloftige Land, der nu almindelig er bekiendt under Navn af Tatariet. Vore gamle Skribenter paa staae, at Ochin, og hans Medfølgere ere komne fra Tanais eller Don Floden. Nu foregive Contarenus, Scaliger, Busbecq, at der i det Crimiske Tatarie tales endnu paa nogle Steder et Sprog, som i mange Maader kommer overeens med det Tydske, hvoraaf den sidste og anfører til Beviis nogle Ord, og at der endog findes Bibeler iblant de Folk, skrevne med samme Characterer, og paa samme Maal, som den almindelig saa kaldte *Ulphile* Gothiske Oversættelse af Evangelierne. Dersom denne Sag er rigtig, om hvis Bished man ey fuldkommen kand blive overtydet, med mindre nogen grundig lærd Mand vilde derved hen paatage sig en Rejse, saa kunde man herved komme til mere Sikkerhed om hvorvidt det gamle Tydske, Nordiske og Gothiske Sprog haver kommet overeens, eller ikke, hvor nær vore Nordiske og Gothiske have været hinanden beslagtede, om der er nogen Rimelighed i den Mening, at de gamle Gothiske ere udgaaene af vor Norden, om det kand holde Stik, at Ochin er kommen fra Tanais, og saa fremdeles. Da denne Undersøgning, naar den retskaffen blev giort, vilde give saa stort et Lys i vor gamle Historie, saa er det underligt, at ingen haver endnu villet anvende Bekostning herpaa, da Folk dog dagligen udøse mange Penge til langt mindre vigtige, ja ofte skadelige og unyttige Ting. I saadan Henseende fortiener intet Folk mere at prises, end det Engelske, som ey lader sig fortryde nogen Umag, Besværing og Omkostning, naar det kun i mindste Maade kand tiene til nogen Oplysning i den mindste Deel af Videnskaberne. Hvad de andre for nærværende Tid giængse Sprog i Tatariet angaaer, da have de vel mindre Nytte i Henseende til os, men bør dog ey aldeles forbigaaes, alserheldst da jeg ikkun forlanger, at den der nøye vil undersøge vore Antiquiteter, efterseer hvad Lexica og Grammairer der findes i dem, for at see, hvorvidt deres Ord komme overeens med vore gamle Nordiske Sprog, og fornemmelig, om der er nogen Lighed i deres Syntaxi og vores. Thi det kand let hende sig, at nogle Ord i tvende gandske fra hinanden adskilte Sprog kand komme overeens, men nogenlunde, og end mere nøye Lighed i Syntaxen, kand ey forekomme, uden imellem Sprog og Folk af een Stamme. Men her maa jeg beklage, at man udi alle disse Tatariske Sprog fattes de fornødne Haandbøger. Dog have Bayer og Strahlenberg nogenlunde søgt at afhjælpe denne Mangel. Dersom det gamle Scythiske Sprog endnu var tilovers, saa kunde man temmelig

lig komme efter, om vore Forsfædres Stamme fra dem, eller om noget af de nu værende saa kaldte Tatariske Folk kand regne deres Herkomst fra dem. Men nu er det ey saa let at dømme, da vi ey have andet tilovers af det Scythiske Sprog, end de saa Ord, som findes hist og her nævnte i de Græske og Latinske Skribenter, og som ingen endnu haver med tilbørlig Flid samlet. Dersom det Parthiske Sprog var tilovers, hvilket formodentlig haver været en Dotter af det Scythiske, da kunde det noget oplyse os, men nu er det ligesaa reent tabt, som det Scythiske. Dog troer jeg, dersom ey mine Tanker aldeles bedrage mig, at vi endnu midt i Europa have en anseelig og vopen Dotter tilovers af det Scythiske Sprog i det Ungeriske, hvorom den lærde Belii Skrift bør eftersees. Dette Sprog kommer aldeles ikke overeens med noget af de angrændsende Folks, hvilke staxime enten fra Celterne eller Slaverne; da man derimod endnu i disse Tider finder et Folk langt borte i Rusland kaldet Uigur, hvorhen det rette og gamle Scythien, saaledes som Herodotus beskriver det, da Darii Felttog skedde mod Scytherne, stragte sig, hvis Sprog kommer aldeles overeens med det Ungeriske. Da de midlere Skribenter jevnlig kaldte Ungarerne Tyrker, saa var det fornøylegt, om nogen paatog sig at sammenligne disse tvende Sprog med hinanden, for at see, om de stemmede overeens. Dog troer jeg ey, at Ligheden vilde blive meget stor, saasom det nu værende Tyrkiske Sprog er en Miskmaas af alle, ligesom Folket. Dersom man skal dømme det gamle Scythiske Sprog efter det nu værende Ungeriske, saa bliver den Mening ey meget rimelig, som dog saa mange have antaget, at vore gamle Forsfædres Stamme fra Scytherne. Dog skal jeg længer hen vise, at nogle af de Folk, som boe længst henimod Norden, udspire efter al Nærmelighed fra de gamle Scyther, eller og fra Massageterne.

Men jeg maa forlade Asien og dens angrændsende Folk, og begive mig til Europa, hvor jeg agter fornødent først at tale om det Græske Sprog, det Eddelste af alle. Da dette er eet af de ældgamle Hoved-Sprog tilligemed det Ægyptiske, Puniske, Hebraiske, Scythiske, Sarmatiske, Mesopotamiske og Celtiske, saa er det fornødent grundig at læres. Men da det er alt for bekiendt, af hvilke Bøger dette fortreffelige Sprog best læres, saa vil jeg ey her til Unytte igientage det, som er hundrede Gange sagt tilforn. Det Græske Sprog haver vel ellers i sig selv just ey nogen Nytte til at forklare vort Folks Herkomst; thi lad være, at nogle Tydske og Danske Ord komme overeens med det Græske, saa kan man dog derfor med Bertillo Canutio og Buxhornio ey slutte, at det viser nogen Forvantskab og Lighed imellem vore Nordiske Folk og deres Sprog og Grækerne, men med alt det er dog dette Sprog umisteligt, formædelst de mange herlige Bøger, der ere skrevne deri, uden hvis Hielp vore Antiqui-

tiqvitæter ey kan forklæres, og som ere alt for vigtige, nyttige og behagelige til ikkun at læses i Oversættelser, at forståe for dem, der vilde vide Videnskaberne grundig, og ey lade sig nøye med en cavalierisk, alomodisk, flygtig, fransk saa kaldet Lærdom.

Af de gamle Thraciens, Geters, Pannoniers, Illyriens Sprog haves ingen andre Levninger, end de saa Ord, der findes hist og her strøddede hos de Græske og Latinske Skribenter. Man kan derfor ey gjøre sig noget ret Begreb om deres Sprog; dog synes mig af de saa overblevne Levninger at kunne slutte, at de mere nærme sig Celternes end Scythernes. Det var at ønske, at en grundig lærd Mand vilde tage sig Tid til at sammensamle hos de gamle Skribenter Levningerne saavel af disse Sprog, som af det Scythiske. Det er et Ønske, som den store Leibnitz haver allerede for længe siden gjort. Det Græske Sprog kommer os altid til at tænke paa det Latinske, som en Datter af det, og det Celtiske, udi Italien i gamle Dage kaldet det Osciske. Der som Romerne vare ligesaa vel komne ind i vor Norden, som i Gallien og Britannien, saa er det ingenlunde at tvivle paa, at jo vort Sprog havde blevet ligesaa opfyldt med Latinske Ord, som disse, men nu maa man heraf slutte, at de saa Ord, som i vort og det Latinske Sprog findes at komme overeens, stamme fornemmelig fra det Celtiske, og ere og maaskee tudeels efterhaanden komne ind til os igiennem Tydskland, da det er bekiendt, at Romerne trængde med deres seerrige Baarben lige ind til Elven, at jeg nu ey skal tale om, at de fleste Latinske Ord ere i de nyere og vore Tider komne ind i vort Sprog; hvorfor man ingenlunde med vor Bertilio Canutio, og Badenio kan falde paa de Tanker, at der er nogen særdeles Lighed imellem Vort og det Latinske Sprog. Nyttent, ja Umisteligheden af det Latinske Sprog i Henseende til vore Antiquitæter, bliver derfor den samme, som det Græske Sprogs. Det Latinske Sprogs egen Oprindelse haver Funccius beskrevet noget nær efter mine Tanker.

Endnu staaer et gammelt Sprog tilbage i Italien, som er, og maaskee vil blive et Enigma for alle oprigtige Lærde. Dette er det Hetruriske, hvorom saa mangt og saa meget fort for, og i vore Tider er skrevet af Dempstero, Gori, Maffei, Swinton. Ulykken er, at man af dette Sprog ey haver tilovers, uden nogle gamle Inskriptioner med ulæselige Bogstaver, som dog have stor Lighed med vore Runer, hvoraf de fleste ere fundne i de Lande, som i de ældre Tider herte til Hetrurien. Enhver haver derfor og læst dem paa sin Maade, og paa staaet, at disse Bogstaver vare fra de gamle Latiner, Phoenic'er, Græker, Gothen, Hetrurier. Dette Sprog kan derfor, i hvor kostbare Bærker end

derom

derom ere skrevne, en stort oplyse vore Antiquitæter. Dog maa man for Bogstavernes Skyld have de bedste herom skrevne Bøger.

Det Celtiske Sprog haver i de ældste Tider været giængs i alle Vestlige Lande i Europa, og siden delet sig i mangfoldige Grene, saasom det Cantabriske, Aquitaniske, Galliske eller rette Celtiske, Armoriske, Cambriske, Walliske og Hiberniske, at jeg nu en skal tale om de Nyere. Dette Sprog tilligemed alle sine Dialecter er umisteligt for en Elsker af de Nordiske Antiquitæter, saasom man derved lærer utallige nyttige og behagelige Ting. Et almindeligt Celtisk Lexicon, er saavidt mig er bekiendt, hidindtil en skrevet, og vilde maaskee og blive umueligt, da vi en have paalidelige Efterretninger tilovers af det ældste Celtiske Sprog, og derfor maa søge dets Levninger hos dets Døtre. Thi da Romerne begyndte med Krig at overfare de Lande, hvor dette Sprog taltes, vor det allerede delet i Dialecter, og det saa stærkt, at Julius Cæsar vidner, at de Gallier og Germanier forstode allerede i hans Tid en hinanden. Det Spanske, som uden Tvivl haver i Forstningen været det rene Celtiske, var og ved Romernes Ankomst blevet meget forandret, deels ved Galliernes Indfald, og Undsættelse i nogle af de Spanske Provincer, hvis Indvaanere derfor kaldtes Celtiberier, og deels end mere ved Phoeniciske Coloniers Anlæggelse paa Søekysterne og Carthagenernes Oversvømmelse i de fleste og bedste Lande i Spanien. Ja om det Celtiske Sprogs Tilstand i Spanien i Romernes Tid havest saare liden Efterretning, og fast mindre end om samme Sprogs Tilstand i de andre Celtiske Lande. Ved Romernes Herredomme i Spanien, som varede i 600 Aar, blev Sproget end mere fordervet, og blandet med Latinske Ord. Siden besadde Gotherne det hele Land i 300 Aar, hvilke tilligemed Sueverne en heller formaaede liden til at giøre det gamle Spanske Sprog end mere ukjendeligt. Ved Arabernes Ankomst bleve de Nordligste Lande, Biscayen og Asturien, frie for deres Indfald, og der er det og, at det gamle Spanske Sprog haver indtil denne Dag begaaet sig under Navn af det Cantabriske, saaledes som det omtrent var da Arabernes Indfald skede. Om dette Sprog findes en saa mange og udførlige Efterretninger, som om de andre Døtre af det Celtiske. Hos de Henno, Aldrete, Majansium kan man dog tydelig see saa meget, at det Cantabriske Sprog er en Datter af det Celtiske, og at sølgelig de ældgamle Spanier ere af een Stamme med de fleste Europæiske Folk.

Om det Aquitaniske Sprog, ellers kaldet Langue Basque, har jeg hidindtil endda sundet allermindst, og kun nogle saa Stykker hos Spelman, Menage du Fresne, hvoraf man dog kan see, at det er en Datter af det Celtiske, og meget ligt det Cantabriske. Ellers slutter jeg, at den lærde Bulletus haver i sit
store

store og prægtige Værk om det Celtiske Sprog i 3 Tomer in Folio givet os et Glossarium af dette Sprog, som og af Levningerne af det egentlig saa kaldte Celtiske, hvoraf ikkun findes nogle saa Ord hist og her hos de Græske og Romerske Skribenter, og hvorhen maa næsten henføres alle de, som de sidste gemeentligen kalde Galliske. Det Aquitaniske Sprog haver ellers lidet stor Forandring ved Blanding af Latinske, Gothiske, Arabiske og Frankiske Ord.

Uf det Armoriske er endnu meget tilovers, og tales endog i disse Tider, ffiont sordørvet, i den Franske Province Bretagne. Med Latinske Ord er det temmelig blandet, saa og noget med Frankiske; dog finder man tydelige Fodspor deri af det Celtiske, hvorfor det og er værdt nøyere at læres, end de forhen nævnte. Uf Chalons og Rostrenen have vi tvende gode Dictionairer i dette Sprog, og udi *Lhuyds* Archæologia Britannica en Grammatica, og et Vocabularium af *Juliano Manoir*.

Men vi maa begive os fra Frankrige til Engelland, hvor det Celtiske Sprog endnu findes bedre i Behold. Det er egentlig deelt der i 2de Grene, det Corniske og Walliske, som gemeentligen sammenblandes og betegnes under eet Navn af det Cambriske. Naar jeg undtager, at det er temmelig blandet med Latinske Ord, saa er det for Resten mere reent end noget af de forrige. Aarsagen hertil er, at hverken Angel-Saxer, eller Danske have nogensinde trængt ret ind i de Provincer, hvor dette Sprog tales, og de nyere Engellske ey heller, forend i de senere Tider. Hertil kommer, at dette Folk, som er en ægte Levning af de gamle Britannier, er meget paastaende og nidkær over sine gamle Skikke, Sædvaner og Sprog. De fornødenste Bøger for at lære dette Sprog ere: *Davisi* Dictionarium Cambro-Britannicum. London 1632 Fol. *Rhesi* Cambro-Britannicæ Lingvæ Institutiones. London 1592, Fol. og frem for alle bemelte *Lhuyds* Archæologia Britannica, en Bog, som i sit Slag haver ingen sin Lige, og som ført at sige, er Engellænderne værdig, det er grnndig og fuldkommen. Uf den lærte jeg først den anseelige Forfættel, som er imellem det Corniske og Walliske. *Baxteri* Glossarium Antiquitatum Britannicarum er og nyttigt for at lære dette Sprog, thi der haver han fornemmelig samlet alle de Ord og Stæders Navne med mere som findes hos de gamle Romerske Skribenter at have i deres Tider været brugelige i Britannien, og forklarer dem smukt af det Cambriske Sprog. Den som grundig vil lære dette Sprog, maa vel og forskaffe sig Biblia Wallica trykt til Cambridge 1685 in 4to, om der er nogen nyere, er mig ey bekiendt, og *G. Wottons* Leges Wallicæ, hvor Hoelis Dha Love, der ere over 500 Aar gamle, findes baade paa Wallisk og paa Latin. Udi dette Sprog findes ogsaa mange gamle Poeter, men hvoraf ingen endnn til en ubodelig Skade for den lærde

Verden er udgivet. Rhælus forklarer dog meget smukt den Maade, de brugte at gjøre Vers paa, hvilken kommer meget overeens med den i forrige Tider og endnu brugelige Maade hos Islænderne; thi de betiene sig hverken af Rim eller Stavellers Lighed, som andre Folk, men deres hele Kunst beroer paa visse Bogstavers og Ords ofte Igientagelse og det Stæd hvor de sættes, hvilket man finder ligeledes at være brugt hos vore gamle Islænske Poeter. Lhuyd lærer os, at nogle af disse Poeter, hvis Skrifter endnu ere tilovers, have allerede levet i det 6te Sæculo. Naar man noye vil sammenligne alle disse Døttre af det Celtiske Sprog med vore gamle Sprog, saa skal man finde en anseelig Overeensstemmelse, hvilken reiser sig af den Omgang, som disse tvende Slags Folk have haft med hinanden, helst i Tydskland og England.

Det var at ønske, at vi havde noget retskaffent trykt om det Islænske Sprog, saaledes som det endnu tales midt inde i Island. Thi da dette Land har aldrig været undertvinget af Romerne, og siden ikkun Søekusterne af andre Folk, saa at mange af de indlandske Jarler have endnu indtil denne Dag ey engang haft megen Omgang med Engellænderne, i det mindste ey stort, for end i Slutningen af Dronning Elizabeths Regiering, saa er det ey at tvivle paa, at jo det Celtiske Sprog findes der endnu i sin største Reenhed, og folgelig er det ældste uforfalskede Sprog i Europa. Af de saa Efterretninger som vi have om dette Sprog, see vi og tydetigen, at det aldeles ikke er blandet med Latinske Ord, som alle de andre Celtiske. Følgende fornødne Bøger for at lære dette Sprog, ere mig bekiendte: *Novum Testamentum Hibernicum* London 1681. in 4to og *Lhuyds Archæologia Britannica*, hvor der overalt findes de rareste Anmærkninger over dette Sprog, og man kun maa beklage, at denne ypperlige og aldrig noksom prisede Mand blev ved Døden borttagen, for han fik Tid til mere at oplyse dette Sprog, som han havde i Sinde. Hvad Skotterne angaaer, da er bekiendt, at de saa kaldte Berg-Skotter have selv samme Sprog med liden Forandring som Islænderne, hvilket allene viser, om man ey desuden vidste det, at de i de ældre Tider have været eet Folk med Islænderne. I Syd-Skotland derimod tales Engelsk, og paa Derne fordæret Norsk.

Men nu er det Tid at jeg og mælder om det af mig saa kaldte Mesechitiske Sprog, fordi det efter mine Tanker kommer fra Mesech Japhets Son, om hvilket jeg udfortigen skal handle i mit Skrift om de Nordiske Folks Herkomst. Vore Nordiske Sprog og det Tydske med alle sine Dialecter anser jeg for Døttre af dette ældgamle Hoved-Sprog. Udi det Tydske findes mere Celtisk end i det Nordiske, hvortil Aarsagen efter mine ringe Tanker er denne: En stor Deel af

af Tydskland helst af det Søndre, beboedes i Begyndelsen af Celter, indtil de af Cimbrenne, et Meschitisk Folk, som udgik fra vor Norden, bleve deels udjagede, deels undervungne, omtrent 3 til 400 Aar for Christi Fødsel. Af det ældste Tydske Sprog er intet nu omstunder tilovers, undtagne nogle faa Ord hos de Græske og Romerske Skribenter, hvoraf man dog kan skionne faa meget, at det fra sin første Oprindelse haver været Meschitisk, men er siden ved Tidens Længde blevet til en fra de andre sine Søstre meget adskilt Dialect. Naar man nøye overvejer de Sprog, som i de midlere Tider vare giængse i Tydskland, og som endnu, skiont forandrede, tales der, saa skal man finde, at de lade sig beqvæmelig bringe til følgende 3de, det Frisiske, Frankiske og Saksiske, hvoraf det første er barnesødt i Tydskland, men de andre tvende komne fra vor Norden, hvilket enhver lettelig skal finde, som grundig eftertænker den store Lighed, der er imellem de tvende sidste Sprog og Bort, og den anseelige Forskiel, som derimod findes imellem det Frisiske og det Nordiske. Hertil kommer, at Friserne er et ældgammelt Tydsk Folk, der fra Taciti Tid, og længe tilforn, og lige indtil disse Tider haver beboet de samme Lande. Men at Sproget dog ey haver bevaret sin første Reenhed, kommer af den idelige Omgang, som de have havt med Romere, Saker, Franker, Danske og Normanner, hvoraf en deel ogsaa ofte have undervunget dem. Men her maa man beklage, at vi aldeles ikke have nogen gammel Scribent i det Frisiske Sprog, saa og at ingen i de nyere Tider haver grundigen lagt sig efter det. Til at lære det maa man derfor lade sig nøye med nyere Oversættelser af Bibelen, og med *Kiliani Dictionario Teutonico*. Vel have vi nogle af de gamle Frisers Love tilovers, men de ere til Ulykke paa Latin. Af dette og det Saksiske Sprog er et nyt Sprog, navnlig det Hollandske opkommet.

Hvad det Frankiske Sprog angaaer, da kommer det vel ey saa meget overeens med vort Nordiske, som det Saksiske, men dog mere end nok for at vise, at de gamle Franker ere udgangne af vor Norden. Udi dette Sprog haves endeel gode og gamle Skribenter, hvoraf dog ingen, som er at beklage, er ældre end skrevne i Midten af det 9de Sæculo. Vi have *Otfridi Evangelier*, *Anonymi Carcehensis Theotisca* udgivet af *Eccard*, *Willerani* Oversættelse af *Høysangen*, *Isidorum Palthenii* og flere: Desuden haver den mageløse Engellænder *Hiccius* givet os udi sin *Thesauro antiqvæ Litteraturæ Septentrionalis en Franco Theotiscæ Grammatica*, og den lærde *Schilter* udi sin *Thesauro Antiquitatum Teutonicarum* samlet de fleste hidhenhørende Skrifter. *Wachteri Glossarium Germanicum* haver og i saa Sprog sin Lige. Dette gamle Frankiske kaldes og gemeenligen det Teutoniske eller Theotisciske Sprog, saasom de fleste nu værende Dialecter i det høye Tydskland stamme fra det, og

ved Blanding af det og det Sarriske eller plat-Tydske er opkommen den nu værende egentlig saa kaldte Høitydske Dialect, eller Weisniffe, som almindelig ansees for den iirligste, og hvorudi de fleste Tydske Bøger nu omstunder skrives. Blandingen af dette Frankiske, det gamle Galliske eller Celtriske, og det Latinske haver frembragt det nu værende Franske Sprog, hvoraf tydeligen sees, at ingen kan besidde en grundig Videnskab i det Franske Sprog, med mindre han er erfaren i vore Nordiske. Derfor have og de største Lærde i Frankrige, som man billigen bør kalde Frankriges Lys, mærkeligen fejlet formedelst Mangel af denne Erfarenhed i deres Etymologier, saasom Sirmond, du Fresne, Menage, saavel i det gamle Franske Sprog, som i medii Ævi Latin.

Angaaende det Sarriske Sprog, som endnu er bekiendt og tales i Tydskland paa mange Stæder under Navn af plat-tydske, da haver det langt mere bevaret Ligheden med vore Nordiske Sprog, end det Frankiske, og jo ældre Sarrisk man læser, jo bedre forstaaer en Dansk det ved maadelig Eftertanke. Med alt dette have dog mange lærde Mænd fareet vilde og søgt Oprindelsen til dette Sprog paa urette Stæder, som iblant andre Mericus Casaubonus, der udleder det af det Hebraiske; men det var endelig en almindelig Syge i hans Tid. Her maa man atter savne gamle Skrifter i dette Sprog, i det mindste i Tydskland. Men hvad Tydskland nægter os, det giver os rigeligen det herlige Engelland; thi der findes saadan Mængde af ældgamle Codices skrevne paa Sarrisk, at dersom de engang alle bleve udgivne, da kunde intet gammelt Sprog rose sig af saa mange Skrifter, hvilket best kan sees af *Wanleji Catalogo*. De fornemste trykte gamle Skrifter ere: Cædmon udgivet af *Fr. Junio*, om hvilket dog *Hickesius* haver vist, at det ey er af den gamle Cædmon, men at vi dog formodentlig have et andet ægte Fragment af ham; Kong Alf-eds Oversættelse af Bedæ Kirke-Historie udgivet af *J. Smidt*, hvilken efter alle Kiendernes Tilstaaelse er et Mesterstykke i det Angel-Sarriske Sprog, den Sarriske Kronike udgivet af *Gibson*, Davids Psalter af *Spelman*, de gamle Love af *Lombardo*, *Wheloc*, *Wilkins*, og mange flere. Det bedste Dictionarium er *Sommeri*, som dog med al sin Ypperlighed kunde endda forbedres, hvorpaa og *Benson* i sit *Vocabulario* haver vist en rar Prove. *Hickesius*, Sæder for den gamle Nordiske Erudition, haver i sin *The'atro* givet os en fortreffelig Angel-Sarrisk Grammatica, og den usigelige Nytte, som flyder af dette Sprog, haver han ligeledes viist i sin Afhandling til *Shoverum*. At de fleste nu værende Engelske Ord stamme fra det Angel-Sarriske, sees best af *Fr. Junii Etymologico Anglicano*, som overgaaer alle andre Etymologiske Bøger. Det var at ønske, at hans Dictionarium Saxonicum og snart maatte komme for Lyset, og at den lærde *Lye* vilde hermed berige Verden. *Fr. Junius* og *Hickesius*

fius have frem for alle andre besiddet en ulignelig Kundskab i det Angel-Saviske Sprog. Hvor meget dette Sprog tiener til at oplyse Vort, haver vor store Hans Gram, en Mand langt over min og alles Roes, vist i sin fortreffelige Afhandling i det Kiøbenhavniske Selskabs 5te Tome. Kortelig, dersom nogen tænker at forstaae vor Historie, uden det Angel-Saviske, da bedrager han sig meget, saasom det næst det Islandiske er det allerfornødendste Sprog for os at vide.

Førend jeg begiver mig til vor Norden, maa jeg kaste et Øye hen paa den østlige Deel af Europa, hvor jeg finder, at et Sprog, nemlig det Slavoniske og dets Dialecter, haver opsyldt alle Lande. Det er en afgiort Sag, at Bohmisk, Polsk, Russisk, Croatisck ere ikkun Døttre af dette Sprog, hvoraf det egentlig saa kaldte Slavoniske, som tales i Kongeriget Slavonien, vel er det reneste. Da de andre derimod ere blandede med Tydsk, Scythisk, Tata-
risk, Græsk. Jeg for min Deel tvivler ikke paa, at jo det Slavoniske, er saa vel, som alle de Folk, der tale det, en Dotter af det Sarmatiske, hvilket efter al Rimelighed haver været et Hoved-Sprog for sig selv, dog efter Situationen af de Lande, hvor det taltes, deels blander med Celtisk, deels med Scythisk, og deels med Meschitisk. Af det gamle Sarmatiske Sprog findes ingen sikker Levning, uden hos de Græske og Romerske Skribenter, hvor de saa Ord, som der forekomme, gandske vel kan forklares af det Slavoniske Sprog. Til at lære disse Sprog, ere fornødne, foruden Bibelen, som paa dem alle findes oversat, *C. Wulfins Teutsch, Lateinisch, und Böhmisch Dictionarium, Prag 1700.* in 4to, *Fontani Dictionarium Latinum, Germanicum & Polonicum* 4to Gedani 1613, *Teutsch, Lateinisch und Russisches Lexicon* 4to Petersburg 1731. *Ludolfi Grammatica Russica* 8vo Oxonii 1696, og fornemmelig *Frencelii Origines lingvæ Sorabiceæ*, som af dem alle er mest nødvendig, saasom denne Dialect er endnu brugelig i Tydskland iblant Levingerne af de gamle Bønder, hvilke saa ofte forekomme i vor gamle Historie. Det er beklageligt, at udi alle disse Sprog findes ey nogen gammel Skribent, hvoraf man med Visshed kunde erfare, hvor meget de have forandret sig, og om de i gamle Tider have havt nogen mere Lighed med vore Sprog end nu, da der er aldeles ingen, hvoraf man følgerlig kunde slutte, at de havde havt fælles Udspring, som jeg dog ikke troer. I det Russiske Sprog er den saa kaldte Kiowiske Kronike bekiendt, hvoraf dog Müller ikkun haver udgivet et Udtog paa Tydsk. Denne Kronike er skreven for over 600 Aar siden; men der findes ey, saavidt mig er bekiendt, nogen særdeles Forstiel imellem dens og det nu værende Russiske. Men hvad det ældre Russiske angaaer, da synes af de saa overblevne Stæders og Personers Navne, at det haver været meget ligt vort Nordiske, om ey det selv

selv samme, hvoraf jeg dog ey vil slutte, som maaskee andre gjorde, at Russerne stamme fra os; men tværtimod at vore Forfædre ere komne til os igiennem Rusland. Men disse ældere Russer og deres Sprog er siden blevene fortrængte af Slaverne.

Førend jeg begiver mig til vor Norden, vil jeg endda kortelig tale om nogle Sprog, hvis Kundskab og er fornøden for dem, der grundigen ville skrive i vort Fædernelands Historie. Disse ere da først de nyere Europæiske Sprog, hvoraf man ey kand vide for mange, ikke for ved dem at lære vort Folks Udspring, men for at kunne læse de mange herlige Bøger, som i dem ere skrevne, af hvilke vi maa hente saa meget til Oplysning i vor midlere og fornemmelig nyere Historie. Men foruden dem ere der tvende andre Sprog, hvoraf det ene grundig, og det andet nogensunde maa forstaaes. Det ene er medii ævi Latin. Her ville vel mange forundre sig over, at jeg gjør det til et særdeles Sprog og adskilt fra det gamle Latinske; men det bliver ifkun saadanne, der allene have læst de Romerske Scribenter. Andre derimod, der ifkun lidet have figet i een eneste Skribent af medio Avo, maa vel tilstaae, at om end Ordenes Sammensættelse er den samme, saa komme derimod saa mange Ord for, som ingen Romer vilde forstaae, og som bevise min Mening, at man vel kand kalde det et andet Sprog. Dog maa jeg tilstaae, at som de fleste af disse ularinske Ord ere barbariske, og meest indstikkede af vore Nordiske Sprog, saa kand de temmelig let forstaaes af os. Desuden have i dette Sprog saa hyppelige Glossarier, som neppe i noget, navnlig Spelmani og du Fresnes, hvilket sidste bør med Rette kaldes et Herculisst Arbejde, og uden hvilket intet kand udrettes i den midlere Historie. Da de fleste Skribenter, hvoraf vor, og fast hele Europæ Historie skal oplyses, have skrevet paa dette fordervede Latin, saa seer enhver letteligen, hvor fornødent det er at vide, saa at det endog er fast nødvendigere end det rette gamle Latin, uagtet al det sidstes Herlighed og Sødhed. Det andet, skönt mindre fornødne, Sprog er det nyere Græske, hvilket endda mere end det Latinske haver piget fra det gamle, saasom det ey allene er opfyldt med Slavoniske, Tyrkiske, Arabiske &c. Ord, men endog forandret i Constructionen, og desuden skrevet af Skribenter, der ved at flygte til Maanen, og ved høytværende Talemaader have meent at bruge Demosthenis Stil. Men da de fornemmelig handle om den Byzantinske Historie, som ey just haver megen Sammenhang med vor, saa ere de mindre fornødne, end hine. Dog skal enhver, som ret giver sig ind i vor Historie, formærke, at man langt fra ey kand gandske undvære dem. Til dette Sprogs Forstaaelse have offt bemeldte *du Fresnes* Glossarium medicæ & infimæ Græcitatæ, hvorudi han næsten haver udtømmet alt det fornødne i dette Sprog, hvis Skribenter ey udgiøre den 100de Deel imod

imod medii ævi Latinske. Til sidst er det vel ufornødent at erindre, at man saaledes maa legge sig efter det nyere Sprog, at man kand forstaae deres Skribenter hvert Saculum igiennem, iblant hvilke man finder undertiden anseelige Forskiel; for Exempel: der er en stor Forskiel paa en Fransk Skribents Stil i disse Tider og for 3 til 400 Aar siden, og vil der visselig mere end en almindelig Kundskab til at forstaae Villehardouin, der har skrevet i Begyndelsen af det 13de Saculo.

De Nordiske Sprogs Undersøgning agter jeg at begynde med det Finniske og dets Søstre, saasom mange, og deriblant den udsødelige Leibnitz have holdt for, at de ere Nordens ældste Indvaanere, der siden ere af senere indkomne Tydske bleevne drevne Nord efter. Men jeg maa tilstane, at jeg ey kan finde mig heri for mange Aarsagers Skyld, hvilke jeg alle ey her kan opregne, saasom min Sag nu kun er at handle om Sprogene. Finner og deres Brødre Lapper, Quæner, Biarmer, Samoieder, Ostiacker, Careler, Estlander, Lisklander, Eurländer, Semigaller, Samogither, Litthauer og Preusser blive derimod efter min Tanke, Efterkommere af de gamle Massageter, hvilke i de midlere Tiders Begyndelse og vare bekendte under Navn af Hunner og Avarer.

Al de saa overblevne Levninger af det Scythiske Sprog sees en nogenlunde Lighed imellem det og det Finniske, hvoraf kand sluttes, at Scyther og Massageter, Finnernes Stamsfædre, have hadt megen Umgang med hinanden, hvilket og den gamle Historie bekræfter. For ret at lære det Finniske og dets Dialecter, det Lappiske, det Lettiske, det Esthuiske og flere ere mig følgende Bøger bekendte foruden Oversættelser af Bibelen: *Juslenii Lexicon Fennicum* 4. Stockholm 1705. *Leems Lappiske Grammatica* 8. Kiøbenhavn 1748. *Leems Lappiske Ordbog*, 8. Trondhiem. *Mancelii Lettisches Wortbuch* 8. Riga 1638. *Gosckenii Manuductio ad linguam Esthonicam*. Neval 1656. Mogle have søgt Lappers og Finneres Herkomst fra Hebræerne, og det fornemmelig fra de 10 Stammer, som Salmanassar forte fangne bort, dertil fornemmelig overtalede af den Lighed, som de indbilde sig at finde imellem begge Sprog, saa og deraf at Finnerne kalde sig selv Samorai, som i Lyden kommer voreens med den Israeltiske Hovedstad Samaria. Men om man end vil tilstaae, at det er rigtigt, som Strahlenberg og Brenner berette, at endel Folk i Tatariet stamme fra bemeldte Israeltiter, saa er dog fra den Caspiske Søe, hvor de omtrent nu skulle boe, og til Østersøen et alt for stort Spring, for at kunne troe, at Jøderne have begivet sig saa langt Nord, og det i saadan Mængde, at de have været i Stand til at stifte saa mange og saa talrige Folk. Desuden bestaaer den foregionde Overeensstemmelse i Sprogene, meest i en Lighed imellem Ordnes

En.

Endelser, og i præfixis og suffixis, men heraf kunde man og slutte, at Ungarer og Gronlændere havde fælles Udspring, imellem hvis Sprog findes efter Salig Dr. Wöldikes Beretning en anseelig Lighed. Ney, Lighed, ja endog Overeenstemmelse i Sprog, bevise aldrig allene et Folks Herkomst, men kun, naar andre og flere Beviser komme til, tiene de til at bestyrke den. O. C. Rudbek den yngre er ellers Autor for denne Mening om Finnernes Herkomst, hvorudi Biørner følger ham. Forfatteren til de Lappiske Taler, der ere trykte i Trondhiem, vil af nogle Ords Lighed slutte, at det Lappiske Sprog er Moder for det Norske, ja for alle Celtiske Dialecter. Men da de fleste af disse Ord betyde saadanne Ting, som Lapperne ey vidste af, førend de bleve dem bekiendte ved de Norske, saa er det meget mere rimeligt, at bemeldte Ord ere af det Norske Sprog komne ind i det Lappiske, end af det Lappiske i det Norske; at jeg nu ey skal tale om, at der for Resten er saa stor Ulighed imellem det Norske og Lappiske Sprog, som imellem sort og hvidt.

Det almindelige Hoved-Sprog, som almindelig i gamle Dage taltes i alle tre Nordiske Riger, og som endnu er saa lidet adskilt, at en Dansk, Norsk og Svensk gandske vel kand med nogen Agtsomhed forstaae hinanden, kaldes gemeenligen af de Svenske det Gothiske, og af Wormio det Runiske, hvilket er gandske urigtigt, saasom Bogstaverne af de Gamle vel kaldtes Runer, men aldrig Sproget det Runiske, og der heller aldrig haver været noget Folk til under Navn af Runer. Mig synes, at det retteste er at kalde det det Islandiske, saasom det gamle Sprog tales allerreenest nu omstunder paa Island, endskiont med nogen Forandring. Til at lære dette Sprog, som af alle er meest fornødent for en Effer af vore Antiquiteter, ere følgende Bøger nødvendige: *Ruhnolphi Fonæ lingvæ Septentrionalis Elementa* 4. Hafniæ 1651. Ejusd. *Grammatica Islandica* 4. Hafniæ 1651. som *Hickelius* paa nye haver oplagt i sit Thesauro. med saa anseelige Tillæg, at man næsten ikke behøver nogen bedre Grammatica i dette Sprog, og *O. Wormii Litteratura Runica* f. Hafniæ 1651, hvor der findes fornøden Kundskab om de Gamles Poesie, som ellers er saa vanskelig, mørk og vidtløftig en Sag, at vel ingen lærd Mand, ja indfødt Islander kand rose sig af tilfulde at have udgrundet den. Af Lexicis have *Magni Olavii*, eller *Wormii*, *Gudmundi Andreæ* og *Verelii*, som dog langt fra ey ere tilstrækkelige for at finde alle de Ord, som forekomme i de mange Skribenter, som have i dette Sprog; thi jeg tør vel sige, at intet gammelt Sprog, det Angel-Saxiske og det egentlig saa kaldte Lærde undtagne, kand herudi ligned med det Islandiske. De fornemste af dem, som ved Trykken ere blevne bekiendtgjorte, ere Heims-Kringla eller Snorre Sturlesøns Krønike, Are Frodes Schedæ, Landnama, Christendoms, St. Olåphs, Olai Tryggvini, Gron-

Grønlands, skrevet i de nyere Tider af Arngrimo Jonæ-Søn, Hverarar, Götreds Sagar, og de mange, som Biörnær haver i eet Bind samlet. Men herom, saavel som den endda langt større Mængde, der endnu ligger i Manuscript, skal længere frem videre handles. Hvad Bibelens Oversættelse paa Islandsk angaaer; da som den er først udfærdiget efter Reformationen, saa er den og ey i det gamle, men i det forandrede Sprog forfattet. Den Islandiske Lov derimod, som Kong Magnus Hakonson i Norge haver givet dem, og som ved Trykken er bekiendtgjort, er paa det gamle Sprog. De andre Nordiske Rigers gamle Aarbøger tiene og meget til Sprogets, saavelsom Skiffenes og Historiens Oplysning. Af dem seer man og, at der ligesaavel for 6 til 700 Aar siden, som nu, haver været nogen Forskiel imellem de Nordiske Folkes Sprog, men dog ey mere, end at man jo derfor tydelig kand see, at de i Grunden ere eet, og ogsaa uden alt for stor Møye forstaaes af alle, naar man tilgavns forstaaer eet af dem. Da fast alle Bøger i dette gamle Sprog ere skrevne paa Island eller af Islændere, Lovene undtagne, saa har man desto større Aarsag til at kalde Sproget det Islandiske. Det er ellers beklageligt, at intet Islandisk Skrift haves, som endnu er 700 Aar gammel, undtagne nogle saa Stykker af gamle Bers, som i dem anføres, og maaskee Skrifterne paa endeel Runestene, om hvilke længre hen. Hvad Bersene angaaer, da ere de baade saare saa, og desuden end færre af dem ældre end 800 Aar, saa man derfor ey med nogen Vished kan slutte, hvoreledes Sproget haver været i de allerældste Tider, og hvor meget og hvor snart det i de nyere Tider haver begyndt at afvige. Af nogle Folks, Personers, Stæders, Floders, Bierges ic. Navne hos de gamle Græske og Latinske Skribenter, kand man dog slutte, at det fra de ældste Tider af haver i Grunden været det samme.

Dersom det enten var vist afgjort, at Ulphilas var Forfatter for Oversættelsen paa Gothisk af Evangelierne, at Sproget, hvorudi denne Oversættelse er skrevet, var Gothisk, og ey Frankisk, eller og at de Gothen, der brøde ind i de Romerske Lande, nogenfinde vare udgangne af vor Norden, hvilke begge Dele ere meget uvisse, og snarere efter mine Tanker urigtige; saa havde vi et anseeligt Bevis paa vort Sprogs Bestaenhed for 1400 Aar siden, og saa kunde vi deraf slutte formedelst den store Lighed, som findes i bemeldte Evangelier, imellem det saa kaldte Gothiske, og det gamle Tydske, at vort Nordiske Sprog haver i sin første Oprindelse maaskee været Celtisk, hvilket og den lærde Ihre paastaaer, og fornemmelig søger at bevise af de mange lige Ord i vort gamle Nordiske og det Latinske Sprog, og det just af Ord, som betegne almindelige Ting, og som et hvert Folk nødvendig fra Begyndelsen af haver maattet have Navn paa, og slutter han, at denne Lighed er kommen i begge Sprog af

af dets fælles Moder, det Celtiske. Men herom haver jeg en særdeles Tanke, som jeg ved Lejlighed skal fremsætte.

Det var at ønske, at nogen af Diplomatus og vore gamle Love søgte at forfærdige et Glossarium over det Sprog, som i det 12te, 13de, 14de og 15de Sæculum haver været giængs i Norden, og som i adskillige Ord, helst nærmere vore Tider, er temmelig adskilt fra det egentlig saa kaldte Islandiske. I Mangel heraf maa man idelig standse ved at læse vore gamle Love og Diploma-ta. Et saadant Glossarium i det Tydske Sprog er udgivet af den slittige Haktuus. Det Osterlön haver forfærdiget over de Ord, som forekomme i vore gamle Love, er utilstrækkeligt, hvorpaa vor lærde Etasraad Lüxdorph haver viist en smuk Prøve. Den gunstige Læser seer heraf, hvormeget der, for grundig at vide vor gamle Historie, og fornemmelig vore Nordiske Fokkes Herkomst, fattes allene i Henseende til Sprogene. Jeg vil nu ey tale om de Ting, som ingen menneskelig Slid kand erstatte, som fuldkomne Scythiske, Sarmatiske og Nordiske Lexica og Grammairer fra de ældste Tider af; men de Hielpemidler, som endnu kunde bringes til Beye, og ey ere bragte, hvor mange ere ey de allene, og hvor megen Ophold og Ansted foraarsager det ey i saa vanskelige Undersøgninger? Thi os fattes Glossarier og Grammairer over fast alle Tata-riske Fokkes Sprog, fornemmelig deres, som beboe Landene imellem den Caspi-ske Søe og det sorte Hav, os fattes Glossarier over de gamle Scythiske og Sarmatiske Ord, som findes strodde hist og her hos de Græske og Latinke Skribenter, os fattes noyagtig Kundskab om det gamle Preussiske Sprog, Glossarium over Ordene i de Nordiske Sprog til det 15de Sæculum, et tilstrækkeligt Islandsk Lexicon, som endda af altsammen er det verste, og som dog uden Hexerie kunde tilveiebringes. Hvor nyttigt var det ey at have et godt og grundigt Etymologicum over vore Nordiske Sprog? hvor finder man et Lexicon Harmonicum imelleme de Europæiske og Asiatiske Sprog? og endelig hvo haver indtil denne Tid med Slid søgt ved Sprogene at oplyse vore Nordiske Indvaaneres Herkomst. Det er langt fra, at jeg troer mig til at være i Stand til at udrette det sidste til gavn, allerhelst da mig mangle alle de forhen nævnte Subsidia, og endeel af dem vilde blive umueligt for mig at udarbejde, og andre igien alt for vidtloftige, og borttage mig saa megen Tid, at jeg aldrig kom til at tage fat paa Tingen selv, nevnlig vore Nordiske Fokkes Herkomst, meget mindre paa det følgende af den Danske Historie, som jeg næst Guds Bistand haver sat mig for at udføre til den Stormægtigste Oldenborgske Stammes Ankomst paa vor Danske Throne; men vilde blive herved nødsaget til bestandig at opholde mig med Hielpemidlernes Udarbejdelse. Imidlertid haaber jeg dog at kunde maaskee giøre noget mere heri end mine Formænd i Dannemark; deels fordi

jeg

jeg haver Tid til dette Forehavende, deels og Lejlighed til at forstaae mig de fornødne Subsidia, og endelig nogen, endskjønt ringe Kundskab i en Deel af de fornødenste Sprog. Af Bøger, saavidt jeg fand overkomme, stræber jeg at udfinde Sprogens Genealogie; men at udarbejde og udgive et Lexicon Harmonicum Lingvarum Asiae & Europæ, bliver ey een Mand's, men hele lærde Sælskabers foreenede Kræfters Arbejde i et Sæculo. Men siden min Lyst og Attraa er til disse Ting, da agter jeg at gjøre, hvad som staaer i min Magt, og vil holde mig noksom belønnet for mit Arbejde, om jeg ikkun udfinder een eneste Sandhed i Historien om vort Folkes Herkomst, ved Sprogens oplyst. Sandheden er efter mine Tanker, saa smuk, saa ædel, det maa nu være en liden eller en stor Sandhed, at ingen Møye, ingen Bekostning er for stor for at finde denne rare Skat. Historien af Videnskaber og Kunster lærer os, at mange Sæcula have ofte havt Umage med at bringe i mange Ting Sandheden frem, og at som oftest de forrige Tiders Bilsfarelser have tient til at opdage Sandheden for de efterfølgende Slægter. I vanskelige Ting have vi ofte de Gamles Bilsfarelser at takke for vore Opdagelser. Dersom jeg derfor skulde i mit forehavende Skrift reent vilsfare, som jeg gierne tilstaaer let at kunde see, saa vil jeg ikkun ønske, at mine Bilsfarelser maa tiene til at bringe Eftertiden paa rigtigere Spor; Sliq Tanke opmuntret mig at blive ved i mit Forsæt.

Efterat jeg saaledes haver betragtet de Vanskeligheder, som møde i den gamle Danske og Norske Historie af Sprogene, er det nu Tid at jeg overvejer dem, som Monumenterne forarsage. Ved Monumenter forstaaer jeg fornemmelig gamle Penge, og gamle Inscriptioner, saa og gamle Bygninger, og flere saadanne Ting. Men siden der hos os ey findes Penge, saa gamle, at man med nogen Vished fand hense dem til de hedske Tider, saa vil jeg først betragte gamle Inscriptioner, af hvilke endeel findes i Norge, men flere i Danmark, og de allerfleste i Sverrig. De Danske og Norske haver Wormius udgivet, endskjønt der, særdeles af de første, findes endda langt flere, som Meyer haver sanket, men endnu ey ere komne for Lyset. De Svenske ere fornemmelig udgivne af Bureo, Verelio, Peringskiold, Olao og Andrea Celso, endskjønt der og staae mange tilbage, som ey ere bekiendtgjorte ved Trykken. De Bogstaver, som findes paa dem, kaldes Runiske, og er Sproget Nordisk, og det samme som almindelig kaldes det Islandsk. Mange af disse Runiske Inscriptioner ere, endog af store Antiquarius læste meget forkeerte, i hvor stor Umag Wormius i sin Litteratura, og Verelius i sin Manufactio ad Runographiam end have gjort sig for at forklare, hvilke de Bogstaver ere, som ved alle forekommende Nordiske Runer betegnes. Aarsagen hertil er, deels Stenenes Vælde, hvorpaa disse Runer staae gravne, saa at Runerne ere paa mange

Stæder forslidte, og paa mange igien intet betydnende Stræger have ædet sig ind i Stenene, deels Runernes underlige Slange- og Cirkel-Gang, deels Runernes adskillige Potestas, deels de saa kaldte Bild-Runer, og deels, og det fornemmelig de Lærdes, som have læst dem, deres utidige Kierlighed til deres Fæderneland, der haver forarsaget, at de ofte have læst Ting, som aldrig stode paa Runestenen. Olaus Celsius haver grundigen vist dette sidste, og tydeligen lagt for Dagen, hvor urigtigen Verelius, Peringskiold og flere ofte derfor have læst, i hvad end Biörner forgieves haver villet herimod indvende. Samme *Celsius* haver og in *Actis literariis Sueciæ* uimodsigeligen viist, at de fleste Runiske Inscriptioner bære tydelige Mærker af Christendommen, følgelig en Kald være ældre, end fra det 9de Sæculo. Men at Runiske Inscriptioner, ja endog Navnet af Runer, ere langt ældre, det viser os Venantius Fortunatus, en Fransk Skribent, der levede i det 6te Sæculo, og som siger, at den barbariske Rune blev udgravet paa Tavler af Asktræ. Udi Engelland findes og Runiske Inscriptioner, saavel paa Stene som paa Mynter, hvilke ere for den største Deel af samme Dannelselse, som de Danske, men af en ganske anden Bemærkelse. Sal. Gram mener udi sit lærde og endnu utrykte Skrift imod Grauer, at de Danske fra Engelland af have faaet deres Runer, hvilket, saavel i Henseende til den megen Omgang, som de Danske havde med Engellænderne fra Slutningen af det 8de Sæculo, som og fordi nogle af de Engelske Runer synes at være udhugne en viss Tid for de allerældste Nordiske, ey lader at være urimeligt. Unfseligt var det, om bemeldt ypperlige Mands lærde Afhandling blev ved Trykken bekiendtgjort. Da vi tilforn have erindret, at Runerne vare i det 6te Sæculo bekiendte i Frankrige, saa synes Situationen selv af Engelland og Frankrige at vise, at de fra Frankrige af ere bragte over til Engelland. Og da det er bekiendt, at den Christne Troe blev overbragt til Saxonerne i Engelland i Slutningen af det 6te Sæculo, og det ved Folk, som deels vare fra Frankrige, og som deels maatte tage Beyen derigennem for at komme over til Engelland, saa er rimeligen Runerne ved denne Lejlighed bragte fra Frankrige over til Engelland. Vel holder Gram i bemeldte Afhandling det ey for urimeligt, at de gamle Engelske Druides have allerede havt Runer; men mig kommer det ey saa rimeligt for, da ingen Romersk Skribent nogensinde taler om, at de gamle Britannier have havt Bogstaver, og man desuden ey finder i Engelland noget Runisk Monument saa gammelt, at man med Billighed kand formene det at henhøre til de Romerske Tider; allerhelst da jeg endog staaer i de Tanker, at Runerne have ey engang under det Romerske Herredom været bekiendte i Gallien, dertil overtalet baade af det, der ey findes noget Runisk Monument fra de Tider i Frankrige, saa og af det Cæsar utryffeligen vidner, at de Gallier og Helvetier betiente sig af Græske Bogstaver; hvorimod han al-

drig.

drig taler om, at de sidste have havt Bogstaver. Dette bekræftes og af det, at de Germanier eller Tydske have efter Taciti Vidnesbyrd aldeles ingen Bogstaver havt, hvilket vilde synes noget underligt, dersom de Gallier, deres Naboer, da allerede have havt deres egne Bogstaver. Og at Taciti Vidnesbyrd herudi er rigtigt, det viser alle de gamle Gravstene, som nu omstunder findes i Tydskland, hvoraf ingen haver mindste Tegn til Bogstav. Hvad de Græske Bogstaver angaaer, da haver Gallier og Helvetier lettelig kundet bekomme deres Brug fra Masilia eller Marseille, en Græsk Colonie udi Gallien, som blev der stiftet over 500 Aar for Christi Fødsel. Overalt synes disse Græske Bogstaver ikkun at have været brugelige hos de Fornemste, som havde havt Umgang med Græker fra Marseille, eller og maaſkee været i betredte Stad: thi man finder, at de ikkun have brugt disse Græske Bogstaver til at skrive Breve med, og magtpaaliggende Ting, som behøvetes at være hemmelige. Derimod ere alle gamle Skribenter eensstemmige herudi, at de Galliers og Britanniers Druides lode deres Tilhørere lære uden ad mange 1000de Aars, hvilket de ey havde havt nødigt, dersom de enten selv havde havt Bogstaver, eller og de Græske Bogstaver havde været i almindelig Brug hos dem. Men at Runerne ere indkomne i Frankrige er efter min Tanke skeet paa følgende Maade: Det er unægteligt, at Runerne have været i fuld Brug i Spanien, førend i Frankrige; da nu Gotherne i Begyndelsen af det 5te Seculo fastsatte sig i de Sydlige Dele af Frankrige, og kort efter bredde sig ud i Spanien, saa have de formodentligen der lært de Spanske Runer, og tillige ført dem ind i den Deel af Frankrige, som stod under deres Herredom, hvorfra de siden have udspredt sig i de mere vestlige Dele, som da besaddes af Franker og Burgundier, fra hvilke de siden mod Slutningen af det 6te Seculo, som forhen er sagt, ere spadserede over til Engelland. Men at der nu omstunder findes i Frankrige aldeles ingen Runiske Monumenter, kand komme deraf, at de Latinske Bogstaver vare ved Romerne der komne i fuld Brug, længe førend Runerne finge Sted der, hvilke og funde mere Bisald hos Frankerne end Runerne; hvorimod de i Engelland nødte større Gunst hos Angel-Saxerne, der ey havde havt saa megen Umgang med Romerne, som Frankerne. Hvis derfor ovenmeldte Venantius Fortunatus ey talte om Runerne, saa havde vi aldrig vidst, at de havde nogensinde været i Brug eller bekiendte i Frankrige. Hvad Spanien derimod angaaer, saa finde vi der mange Penge, deels med bare Runeskrist, deels med Runer og Latinske Bogstaver, og deels med Runer og Romerske Hoveder, hvoraf man maa slutte, at Runerne have været brugelige der for Romernes Tid; thi det er ey rimeligt, at disse stolte Overvindere have under deres Herskab tilladt nye og fremmede Bogstaver at maatte der indføres. En anden Sag var det derimod med Bogstaver, som de sandt for sig, hvilke ey vare saa let at udvødde, hvor-

for man og finder disse Spanske Runer endog at have været i fuld Brug under de Gothiske Konger til imod Slutningen af det 7de Sæculo. At Runerne ey i saa lang Tid ginge over Pyrenæerne, og fæstede Fod i det tilgrændsende Gallien, maa man altsaa tilskrive Romernes Myndighed, der udi Gallien ey vilde taale andre end Latiniske Bogstaver, saasom Bogstavers Brug havde der tilforn ey været bekiendt, undtagne de Græfiske hos nogle faa og i visse Lejligheder. Altsaa seer man heraf, at Runerne ere langt ældre i Spanien end Christi Fødsel. En stor Deel af de Penger med Runiske Inscriptioner haver Lactanosa i et særdeles Brev og Antonius Augustinus i sine fortreffelige Dialogis gjort bekiendte for den lærde Verden. Men den rette Maade, hvoreledes disse Runer skal læses, haver ingen indtil denne Dag udsundet, thi baade er Sproget ubekiendt hvorpaa de ere skrevne, og ligesaa ubekiendt er og deres Potestas, endskjønt nogle af Figurerne komme overeens med vore Nordiske Runer. Gram mener og, at de Spanske Runer ere ældre end Romernes Herreskab der i Landet, og er derhos af de Tanker, at disse Runer ere de gamle Celtiberers Bogstaver. Men endskjønt jeg ey vil nægte, at jo Celtibererne ligesaa vel som andre Folk kand have betient sig af bemeldte Runer, saa troer jeg dog ey at de ere deres Opfindere. Naar jeg betragter de Bogstaver, som findes paa nogle Mynter af Carthago og Corsica, da finder jeg en særdeles stor Overeensstemmelse imellem dem og de Spanske Runer, og naar man legger hertil Carthaginensernes anseelig udbredte Magt i Spanien, saa er intet rimeligere, end at de fra Africa af have ført deres Bogstaver ind med sig til Spanien. Eller man og maa see vil sige, at Phoenicierne have længe før Carthaginenserne ført disse Runer ind i Spanien, hvilken Mening jeg ey vil være saa meget imod, saasom de Phoenicier have havt stor Handel paa Spanien, og iblant andre Stæder der stiftet den navnkundige Bye Cadix; og det desuden er bekiendt, at Carthaginenserne stamme fra Phoenicierne, hvilke efter al Rimelighed have havt de samme eller i det mindste lige Bogstaver, som deres Colonister. Ja det som mere er, de grundigste Lærde holde for, at de saa kaldte Samaritanske Bogstaver ere de rette Phoeniciske og Canaanitiske, og de samme som de ældre Hebræer have brugt, forened de i det Babyloniske Fængsel lærte af Chaldæerne de nu saa kaldte Hebraiske Bogstaver. Er dette rigtigt, saa sees heraf, at Runerne ere efter lang Omfob, og megen Tids Forløb komne ind til os fra Phoenicierne og de ældste Hebræer. Hvorom alting er, saa kand ingen nægte, at der jo er temmelig Lighed i Figurerne imellem Runerne og de Samaritanske Bogstaver. Dersom man udi England kunde finde noget Runisk Monument fra Romernes Herredom af, saa vilde jeg dog ey være saa meget imod den Mening, at de Brittaniske Druides have havt Runer og Bogstaver; thi da det er bekiendt, at Phoenicierne have ligesaa vel drevet der stor Handel, som paa Spanien, saa

var

var det lige saa let for dem der at indføre deres Bogstaver, som i Spanien. Ey at tale om, at herved kunde best forklares, at Runerne synes neppe nogen Tid at have været brugelige i Gallien, endskiont de vare bekiendte i begge deres Naboelande, paa begge Sider af dem. Dog det kommer an paa, som ovenmeldt, at finde Runer i England i det mindste fra Romernes Tid af.

De saa kaldte Hetruriske Bogstaver, som Eugubinus, Buonarotti, Maffei, Gori, have skrevet saa meget om, kommer tildeels i Henseende til Sigtugerne meget overeens med endeel af Runerne, men mange af dem synes og snarere at være Latinske og Græske. Hvorom Altting er, saa er det vist, at endeel af de Monumenter, hvorpaa disse Bogstaver findes, overgaae i Tids-æfter al Anseende de ældste Romerske, og følgelig have ey nogen Connection med, eller Udspring af Gotherne. Rimeligst have Phoenicierne først gjort deres Bogstaver bekiendte i Etrurien i Anledning af den vidtloftige Handel og store Skibsfart, som de overalt dreve i Middelhavet; hvortil Grækerne ere komne og have tillige indført deres Bogstaver.

Udi det store Tatarie, særdeles Permia, Siberia og flere Stæder findes og Inscriptioner med Bogstaver, hvoraf mange ligne vore Runer. Da der i Rusland, Lissland, Finland, som ligge just imellem os og bemeldte Lande, ey findes mindste Fodspor til Runer, saa er det at slutte, at Runerne ey ere fra dem komne ind til os, i det mindste ey Landevejen; og til Søes kan de ey heller være komne, saasom de Folk have aldrig, saavidt Historien viser, været bekiendte for Sø-Bæsen; hvilket bringer mig paa den Formodning, at vore Forsædte have snarere bragt Runerne til dem, og de siden ved Tidens Længde i mange Maader forandret dem. Dette bestyrkes heraf, at vore Forsædte have i det 9de, 10de, ja i 11te Sæculo gjort store Sø-tog til Permia eller Biarmeland, hvor Kong Ragnar Lothbrok efter Saxonis Beretning skal endog med Bogstaver have ladet udhugge sine Bedrifter. Fra bemeldte Permia var det let at Bogstaverne kunde langs ad Dwina-Floden udbrede sig ind i Siberien.

Hvad de Preussiske Bogstaver angaaer, som Bayer anfører in Commentariis Petropolitanis Tom. 2. pag. 470, da have de ey mindste Lighed med Runer eller nogen anden bekiendt Skrive-Maade; overalt frygter jeg for, at den gode Simon Grunow haver opdigtet dem.

Derfor de Svenskes Paastand er rigtig, at den saa bekiendte Codex Argenteus indeholder en Oversættelse af de 4 Evangelier paa Gothisk, og er gjort af den bekiendte Biskop Ulphilas, saa er det en klar og afgjort Sag, at de Bog-

Bogstaver, som Ulphilas haver opfundet, aldeles ikke komme overeens med vore eller noget Slags Runer; Thi Dyeshnet viser, at de snarere ere forvandrede Latinke Bogstaver. Sproget i bemeldte Codex kommer og langt mere overeens med det gamle Tydske, end med vort Nordiske eller Islandiske, hvilket tiener til at bestyrke mig i den Meening, at de i Historien saa navnkundige Goether ere af nærmest Udspring Tydske, og sølgelig rimeligen ikke ere udgangne af vor Norden. Men er Sproget udi denne Codex ikke Gothisk, men Frankisk, som mange lærde Mænd synes ey uden Grund at paastaae, saa falder det Beviis, taget af den, bort om Goethernes Udspring og Herkomst, endskiont endeel andre blive tilovers, som efter min Tanke vise, at de af nærmeste Udspring have snarere været Tydske end Nordiske, skiont de tilhobe have efter min Tanke havt fælles Oprindelse fra Mesoch. Bemeldte Sprog, som gemeentligen kaldes det Mæso-gothiske, fordi Goetherne nedsatte sig i Mæsen, er ellers overmaade meget blandet med Latinke Ord, hvilket tilligemed dets Bogstavers Lighed med de Latinke tiener til at bestyrke den Meening, at Ulphilas er Forfatter af denne Codex, som ellers er det eeneste Monument af dette Sprog, til hvis Forstaaelse Hickesius haver bemøjet sig med af oftomtalte Codice at forfatte en treffelig Grammatica og Fr. Junius et ey mindre ypperligt Glossarium.

Hvad de nyere Engellske, Nederlandiske, Tydske, Danske, Norske og Svenske Bogstaver angaaer, da ere de ey andre, end forvandrede Latinke Bogstaver, saadanne, som Munkene brugte in medio Avo.

Vi have altsaa seet, at Bogstaverne tiene end mindre end Sprogene til at vise det ene Folks Fællesskab med det andet. Under vor Betragtning komme dernæst Mønter, og maa vi da tilstaae, at vi ey fra de hedske Tider af have nogen Mønt, i hvor stor Umag den lærde Keder har gjort sig for at bevise det, særdeles med en Guld-Mønt, som han haver villet tilskrive Othin, hvilken andre derimod med bedre Grund tilskrive de gamle Konger i Thracien. Denne tillige med andre baade Guld- og Sølv-Mønter, hvorpaa findes underlige Billeder, Kaars, halve Naaner, og mere saadant, og hvoraf endeel ere ogsaa opgravne af Jorden i vor Norden, blive vel alle Udenlandske, endskiont det som oftest falder vanskeligt at sige fra hvad Land de egentligen ere. Efter al Anseende have vore Forsædte ved deres idelige Røverier, fornemmelig til Soes, bragt saadanne Ting hjem med sig, og siden nedgravet dem i Jorden, af Frygt for at blive dem igien frarøvede. De Engellske have uden al Tvivl været de første Mønt-Mestere i Norden, og Knud den Store først i Dannemark ved dem ladet slaae Penge, og Olaph Skautkonnung i Sverrig. Om Norge have vi i denne

denne Post end mindre Efterretning, og troer jeg neppe, at man kan fremvise ældre Mønt, end af Kong Sverre, som døde Aar 1202, endskjønt jeg derfor ikke nægter, at jo bemeldte Rige haver havt egen Mønt tilforn. Fra Knud den Store af have vi næsten Mønt af hver Konge i Danmark, hvoraf de ældste ere prægede paa begge Sider, de seenerer derimod ikkun paa een, og kaldede Bracteati, hvilke først, som den lærde Sperling haver beviist, bleve slagne i Engelland af Henrico I, som døde 1135, i Tydskland i Keyser Lotharii Tid, og i Danmark formodentlig først indførte under Waldemarii I Regiering. De allerseeneſte Mønter ere igien prægede paa begge Sider: Fra de ældste Tider af haves ingen Kobber-Mønter. Kong Nicolao, som døde 1134, tilskrives een, hvorpaa staaer et stort N. De ældste derimod ere af purt Sølv, men jo mere det nærmer sig de nyere Tider, jo mere bliver Mønten blandet med Kobber, og tilsidst næsten pur Kobber, som dog skulde gielde det samme, som de andre der vare af fint Sølv; Hvoraf det og kommer, at vi have saa faa af de gode Penge, der bleve slagne i Knud den Stores, Svend Estrichsons, og Knud den Helliges Tider, saasom de i de seenerer Tider ere blevne omsmeltede, og forvandlede til slet Mønt. I disse midlere Tider var det og, at Bisperne og Stæderne tilegnede sig Mønter-Rettighed, hvoraf sees de mange Mønter med Bispers Billede, og at man saa ofte finder Stædernes Navne paa de Tiders Penge. Guld-Mønt haves ey fra de Tider, men den tilligemed Sølv-Møntens Forbedring maa tilskrives den Oldenborgske Stamme. Overalt maa man tilstaae at vore Mønter, at sige de Gamle, (thi jeg handler i dette hele Skrift ikkun om gamle Ting;) tiene kun lidet til Historiens Oplysning, thi hverken ere de, som de Romerske, slagne paa visse store Tildragelser, ey heller findes Aarstal paa dem, og som oftest ey heller Kongens Navn, under hvis Regiering de ere slagne, og naar det endda findes, da ikkun gemeensligen det første Bogstav af hans Navn. Da der nu have været mange af det Navn, Svend, Knud, Waldemar, Erik, saa er man ofte gandske uvis, til hvilken i Ordenen af det Navn man skal henføre dem, hvilket som oftest gjør i Tiden Forskiel af meere end eet Sæculo. Men i hvor ringe i Henseende til Historien, end Nyttens af vore Mønter er, saa er den dog nogen, og da maa man beklage, at ingen haver endnu viist den, ja ey engang til gavns bekiendtgjort en rigtig Samling af dem, stufne i Kobber. Thi det Bircherod haver udgivet, er langt fra ikke tilstrækkeligt, og paa mange Steder urigtigt, hvormed jeg dog ey vil betage Manden den billige Ros, som tilkommer ham, fordi han først i saa vanskelig en Sag haver brudt Isen. Og da saadanne gamle Mønter, som gemeensligen ere smaa og uanselige, let bortkomme, saa var det at ønske, at nogen lærd og flittig Mand vilde paatage sig at beskrive dem paa samme Maade, som le Blanc haver gjort med de Franske, hvor han fornemmelig med

utrolig Møye og Rigtighed haver undersøgt deres Gehalt og Værdie i sin Tid.

Al egentlig saa kaldte Bygninger findes ingen fra de hedenste Tider, men desto flere Grav-Høye, deels med Stene omkringsatte, deels uden Stene. Alle saadanne Høye ere dog ey Begravelser, da endeel deraf have tient vore Forfædres til Domsteder, og endeel til Offer-Pladser. Udi disse Grav-Høye findes som oftest Urner med Afke og brændte Been udi, men rart hele Beenrader, hvoraf man maa slutte, at den saakaldte Høys Old, hvilken er yngre end Brændte Olden, ey haver taget sin Begyndelse, saa meget længe, før Christendommen indkom i vor Norden. Al disse Høye og den derpaa liggende Jords Høvide haver den navnkundige Rudbek villet tage et Beviis til at fastsætte deres Alder, og følgende Beboelses Tiden af vor Norden, men med slet Lykke. Udi saadanne Urner findes som oftest Ringe, Armbaand, Sporer, Hegter, og mange andre Ting, som vore Forfædre have brugt, hvilket kand tiene til at oplyse vore Forfædres Skikke, Levemaade og Gudstieneste, allerhelst da man kan nøgenlunde være vis paa, at de Ting, som i saadanne Urner findes, virkeligen tilhøre vor Norden, hvorimod man er saare uvis om andre Ting, som findes løse i Jorden. Urnerne og de Ting, som udi dem findes, ere vel oplyste af *Olaio Wormio* i *Monumentis Danicis*, *Trogillo Arnkiel* i *Embrische Heyden-Antiquiteten*, og *Dethlev Rhode* i *Embrische Grab-Hügeln*, som endda best af alle haver oplyst denne Sag, og herpaa anvendt utrolig Møye, endskjønt hans Bog og indeholder mange uvedkommende Ting. Herved maa og eftersees *Keysleri Antiquitates Septentrionales*. Overalt ere saa Dele af vore Antiquiteter bedre oplyste, end just denne.

Sil de ældste Tiders Bygninger kan og regnes underjordiske Gange, som vore Forfædre bygte, for derigennem at have Leyslighed til at undsøge deres Siender, naar de uformodentlig bleve overfaldte. Om saadanne findes ey allene Esterretning hos vore gamle Skribenter, men endog nogle, som virkeligen endnu ere til, helst i Norge, hvor mange Huler i Klipperne bor regnes derhen. Og endskjønt dette ikkun oplyser endeel af vore Forfædres Levemaade, saa er dog for den store Mangels Skyld Alting i Antiquiteterne kastbart, og derfor vel Umasgen værdt, at de Stæder flittig optegnedes, hvor saadanne Huler og Gange findes og de allerede fundne derhos af kyndige Mænd undersøges. Almuen tilskrive saadanne Gange gemeenligen Munkene, for der igennem at besøge Nonnerne, men de ere virkeligen for den største Deel fra de hedenste Tider, endskjønt og Almuen ofte fabulerer underjordiske Gange, hvor der ingen ere, og

og hvor der efter Fornuften ingen kan være, som under Søer, Elver, og saa videre.

Af medio Avo findes langt flere Bygninger, men som ingen endnu med Flid haver undersøgt, og som fortiente at samles og gives i Trykken, ligesom *Montfaucons* *Monimens de la Monarchie Françoise*. I saadanne Ting kan vi endnu neppe regnes iblant polerte Nationer, og der ere og ifkun saa, ja fast ingen, som sætte Pris derpaa. Vore Naboer de Svenske have allerede herudi foregaaet os med gode Exempler. Saaledes haver *Peringskiold* udgivet *Monimenta Uplandica* og *Ullerakensia*, *Rhyzelius* *Suiogothica* munita, hvorudi de gamle Svenskes Fæstninger og Befæstnings Maade beskrives, Wallin sine *Gothlandiske Handlinger* &c. Hvor mange gamle Ligstene, hvor mange Inscriptioner, hvor mange Levninger af forfaldne Slotte og Fæstninger findes der ey i Danmark og Norge? Af hvilket altsammen intet er ved Trykken bekiendtgiort, undtagne Inscriptionerne, hvoraf vi have *N. Chytræi Deliciæ Itinerariæ*, *Resenii* *Inscriptiones Havnienses*, *Afferoi* *Inscriptiones Siazlandicæ*, og *Pontopidani* *Marmora Danica*, som dog alle have sprunget mange forbi, og hvorledes kunde det vel anderledes skee? da ingen af disse brave Mænd haver selv havt Lejlighed til at reyse allevegne om, uden hvilket det ey er mueligt at bringe noget fuldstændigt herudi til Bæne, og hvortil ey udfordres een, men manges Arbejde og Rejser. Vel haver den berømmelige *Thurah* gjort sig fortient af sit Fæderneland ved at udgive saa mange kostbare og prægtige Bærker om dets Steder og Slotte; Men hidindtil, naar jeg undtager *Bornholms* Beskrivelse, haver han allene, saa at sige, handlet om nye Steder og Slotte, Beskrivelsen af *Roeskild* undtagen, hvor endeel forekommer, som henhører til den gamle Historie. Desuden er hans Hensigt mere at oplyse Bygningskonsten, end Antiquiteterne. Saa vidt jeg kand demme af de saa overblevne Levninger, saa havde *Resenii* store *Atlas Danicus*, som skulde bestaae af mange Folianter, fornemmelig sigtet til at oplyse vore gamle Monumenter, hvorved ifkun var at beklage, at Forfatteren, manglende en sund og streng Critique, forfaldt til saa mange Fabler og Eventyr næsten paa hver Side. Det var derfor at ønske, at *Statsraad Klevenfeldts* længe forehavte *Monumenta Scanensia* og *Jutensia* maatte komme for Lyset til Fædernelandets Ære og Berømmelse; Thi fra ham kan man vente noget godt, saasom han er en Mand af Smag og Indsigt i disse Studeringer. Til vore Landsmænds Ære var det og at ønske, at den lærde og slittige *Rector Schöning* i *Tronhiem*, maatte komme nogenledes skadesløs fra hans med stor Flid udarbejdet Beskrivelse over *Tronhiems* Domkirke, som med stor Bekostning nu næsten fra Trykken er færdig. Samme Kirke er udi hele Norden det fornemste Monument og Antiquitet af medio Avo. Skade er det og, at det

Danske Magazin haver saa længe ophørt, hvor den ey mindre af sin grundige Lærdom, end Modestie bekiendte Jacob Langebek ofte smukt har oplyst Monumenta medii Ævi, særdeles Sigiller og Baabener.

Til Monumenter kan endelig og regnes mange andre Ting, som gementligen i disse Tider opgraves af Jorden. De fornemste heriblant ere de tvende navnkundige Guldhorn, som begge ere fundne ved Regel-Tøndern i det Slesviske. Over det første haver Wormius, Randulf, Egard, Vinstrup, Sorterup og Arnkiel skrevet Forklaringer, over det sidste Grauer og Paulli. Men naar man haver læst dem alle, endskjønt der er stor Forskiel paa dem, og Wormii, Sorterups og Arnkiels ey kan nægtes at være Lærde, saa er man dog lige klog paa, hvor disse Horn ere først forfærdigede, og hvad de derpaa udgravne Billeder betyde. Jeg for min Part holder med vor udsødelige Gram i hans utrykte Afhandling mod Grauer, at disse Horn ey ere Danske, men komne fra Engelland, og følgerig ey henføre til vore Antiquiteter. Paa Bornholm oppløses undertiden Græske og Arabiske Mønter, ligesom paa Gulland, saa og undertiden heel tynde Plader af Guld, og smaa Billeder ligeledes af Guld. Over disse Antiquiteter have Jacob à Meller og den bekiendte Fanaticus Dippel under Navn af Christiano Democrito yttret deres Tanker. Men da de begge holde for, at disse Guldplader og Billeder skrive sig fra vore Forsfædre, saa kan jeg ey herudi giye dem Bisfald. Thi da de findes i Selskab med udenlandfke Mønter, saa maa man om dem, ligesaavel, som om de Gullandfke troe, at de ved Handel ere didbragte, og det fra Grækerland af igiennem Rusland; saasom de her bekiendte, at Russerne havde i medio Ævo en stærk Handel til Wisbye paa Gulland, og Bornholm ligger ey langt derfra. Ligeledes findes og ofte i Jorden Sværd, Spyde, Ører, Knive, og andet mere, hvilket altsammen burde af visse Antiquitæts Elskere, som saa at sige, alene befatte sig med denne Deel af Antiquiteter, sammensoges, forklares og beskrives, til hvilket Forehavende Museum Wormii fornemmelig kunde tiene, endskjønt det ellers meest har med Naturalia at giøre.

Efterat vi saaledes have seet, at der i Danmark og Norge ikkun findes saa Monumenter imod mange andre Europæiske Lande at regne, og at de saa endda dagligen forsømmes og til Side sættes, og fast alle ey endnu med tilbørlig Flid ere undersøgte, hvilket og ved hvert Skrit standser en Dansk og Norsk Historiekriver, der grundigen vil gaae til Bærts; saa er det Tid, jeg vender mig til Skrifter, af hvilke i disse Landes Historier, som i alle andres, den største Hielp skulde ventes, og som ofte just forarsage den største Banskeltighed. Skrifter deker jeg igien i tvende Slag: Bøger og Documenter. De første
lader

lader sig atter beqvæmeligen dele i gamle Bøger og Auctores, hvilke ere at ansee, som Autoris Classici og Fontes, og nye Bøger, der handle om gamle Sager.

Hvad de gamle Bøger angaaer, da vil jeg melde om dem, ey efter Materierne, men efter Tiden, som man enten vist veed, eller kan slutte sig til, at deres Forfattere have levet paa. Men her maa man høylig beklage, at der af indenlandiske ey findes nogen ret gammel Skribent, og at man i Mangel af samme maa betiene sig af Udenlandiske, der for mange Aarsagers Skyld have vidst baade lidet og urigtigt om vor Norden. Imidlertid maa man dog betiene sig af dem, og er jeg i den Henseende eenig med Hr. Prof. Ancher'en udi hans Vallis Herthæ Dæ, endskiont denne Slutning bliver maaſkee undertiden drevet for vidt. For ret at vide vort Folks Herkomst, saa og Oprindelsen til alle de adskillige Folk, der enten have beboet, eller endnu beboer vor Norden, maa man temmelig nøye undersøge de andre Europæiske og Nord-Asiatiske Folks Herkomst og Flotninger, og til den Ende igiennemlæse alle de gamle Hebræiske, Græske og Romerske Skrifter, som Tiden haver levet os. De gamle Skribenter, som gaae os nærmest an, ere: Herodotus, Diodorus Siculus, Cæsar, Strabo, Mela, Plinius den Ældre, Tacitus, Plutarchus, Ptolemæus, de sinæ græske Geographi, som Hudson haver udgivet, Historiæ augustæ Scriptores, de gamle Panegyriker, og Ammianus Marcellinus. Af disse lære vi endest om vore Nordiske Landes og Indvaaneres ældste Navne, og fornemmelig om Historien og Bedrifterne af de Folk, der enten virkelig have fløttet ud af vor Norden, eller og foregives derfra at have udflottet. Disse gamle Skribenter fornemmelig, saa og de fleste andre gamle Skribenter, bør den der grundigen agter at undersøge vor gamle Historie selv med Agtsomhed læse og overveje, og ey lade det komme an paa de nyere Skribenter, der have handlet om de Nordiske Folks Herkomst og Flotninger, og om hvilke jeg længere her udførligen skal handle, saasom de dog maa have det fornemste af de gamle Skribenter, hvilke de ofte urigtigen have fattet og forklaret.

Naar man haver igiennemgaaet de gamle Skribenter indtil det 4de Sæculi Slutning, og man træder ind i det 5te, da det Romerske Herredømme gik til Grunde, og saa mange nye Kongeriger bleve af Barbarerne oprettede, forekomme os alt flere og flere Esterretninger, som henhøre til vor Nordens Historie. Da maa man fornemmelig overveje Zosimum, Olympiodorum, Hieronimum, Priscum, Salvianum, Prosperum, Sidonium, Apollinarem og flere. Udi den Edition af Servii Anmærkninger over Virgiliæ Aeneis, som Daniel haver udgivet, nævnes Dani, men da det ey findes i nogen af de foregaa-

ende Editioner, saa er det efter al Anseelse et Glossema. Det 6te Sæculi Skribenter ere endda af langt større Vigtighed for os, saasom de ey allene upaatvivelig nævne Dani, men endog fortælle adskillige af deres Bedrifter. De fornemste ere: Procopius, Agathias, Cassiodorus, Jornandes, Gregorius Turonensis, Gregorius Magnus, Venantius Fortunatus og mange andre. Men da Mængden af Skribenterne bliver efterhaanden saa mange, at det vilde falde Kiedsommeligt for Læserne at opregne dem alle, saa vil jeg ikkun betragte de fornemste, og som, saa at sige, fast allene handle om os, og for det øvrige lade mig nøye med at erindre, at de andre findes udi Samlingerne af Spanske, Franske, Engelske, Nederlandske, Hollandske, Tydske, Schweitzeriske, Italienske, Pohlske, Ungeriske, Russiske og Byzantinke Skribenter, samt i Actis Sanctorum og Collectionibus Conciliorum, hvilke Samlinger alle tilhøbe bør nøye igiennemgaaes af den, der agter at afhandle noget Grundigt i vor gamle og midlere Danske og Norske Historie.

Men her er det atter beklageligt, at vi ey have nogen Samling af vore Scriptores, som de fleeste andre Europæiske Folk, hvoraf manges endog ere med Glid collationerede med adskillige Manuscripter, og forsynede med herlige Noter. Dette er atter en Banskelighed, som hart ad ved hvert Skrit opholder en varsom og oprigtig Dansk og Norsk Historieeskriver.

Men at jeg skal komme til de Skribenter, som enten ere vore egne, eller og temmelig udførlig handle om vore Sager, da er *Oiberi* og *Wulfami* Periplus den ældste af dem. Den er skrevet paa Angel Saxisk, og dediceret den Engelske Kong Alfred, der var en Zirat for alle Regenter udi sin Tid imod Slutningen af det 9de Seculo. Denne liden Tractat optyser adskilligt i vor gamle Geographie. Dersom noget skal holdes ældre end den, da maa det være Ragnar Lothbroks Bise i *Wormii* Litteratura, endeel viser i Herverar og Wolunga Sagar, Begyndelsen af Biarkamal i Heimskringla, og Havamal og Voluspa i Edda, hvilket altsammen er paa Vers. Efter Other ere vore ældste Skrifter de Vers, som findes i Heimskringla og Knytlinga Saga indtil Harald Haardraades og Svend Estrithsons Død. Alle disse Vers ere paa Islandsk, og bør med rette ansees, som de kostbarste Levninger af vor Alderdom.

Den første Skribent, som paa Latin haver handlet noget udførligt om os, er den saa bekiendte *Adamus Bremensis*, der levede omtrent Aar 1080, som Canonicus i Bremen. Af ham have vi Historia Ecclesiastica Septentrionis, og de Situ Regnorum Septentrionalium. Da han vidner sig at have samlet sine Efterretninger af Kong Svend Estrithsons egen Mund, saa skulde man jo tænke

tænke at kunde slaae stor Lid til ham. Men Torfæus og Gram have viset, hvor lidet han er at lide paa, og hvor ofte han uden Grund viger fra de ældre Skribenters, Eginhardi, Witechindi, Remberti, Ditmari, Dronning Emmæ Panegyristes Beretninger, hvilke alle, endskiont udenlandske Skribenter, der aldrig have været i Danmark, undtagen den eeneste Rembertus, dog bør staae mere til Troende, end Adamus, i de Ting, som ere skeete i deres Tid. Man maa ellers tilstaae, at Editores og fornemmelig Lindenbrog ere ofte Skyld i de Fejl, som findes hos Adamus, i det de jævnlig have læst urigtig, og indført den gamle Scholiastis Ord i Texten, hvilket Staphorst og Lakman fornemmelig have viset.

Nogen Tid efter Adamus omtrent Aar 1120 levede Elnothus, en Engelsk Munk udi Odense, hvilken paa Latin haver skrevet den Danske Konges og Martyrs Sanct Knuds Liv og Levnet, eller rettere hans Dod og Canonisation. Dette Skrift, som er udgivet af Meursio, haver sin Nytte, endskiont opfyldt med Munkesjabler og Overtroe. Paa samme Tid havde Island de tvende navnkundige Mænd Are Frode og Sæmund Frode. De fleste af deres Skrifter ere forkomne, men om dem vil jeg lige saa lidet handle, som om andres af samme Slag. Af Are haves endnu en kort Historie paa Islandsk, som Bussæus bedst haver udgivet. Af Sæmund findes den ældste Edda paa Vers, hvoraf det meeste dog endnu ligger i Manuscript.

Omtrent Aar 1160 levede ligeledes paa Island Oddur Munk, der med stor Flid af de gamles Vers og Traditioner sammenkrev den navnkundige Norske Konge Olaph Tryggvelsons Levnet paa Islandsk. Udi Norge skrev omtrent ved samme Tider Theodoricus Monachus paa Latin et Compendium af den Norske Historie, som efter de Tiders Maade ey er at foragte. Kirchman haver givet det for Lyset.

Med Aar 1170 slutter Helmoldus, som levede paa de Tider, sin Slaviske Kronike, hvilken her anføres, saasom den i Historien af det 11te og 12te Sæculo er gandske umistelig for os. Ham og hans Continuator, Arnoldus Lubecensis, som slutter med Aar 1209, haver Bangertus udgivet.

Omtrent Aar 1190 er den liden Afhandling de Profectione Danorum in Terram Sanctam skrevet, som Kirchmann haver udgivet. Paa samme Tid haver og Sveno Aggonis omtrent skrevet sit Latinse Compendium af den Danske Historie.

Efter al Formodning ere og udi dette Sæculo skrevne Hervarar, Landnama og Christendoms Sagar, hvilke i adskillige Ting oplyse vor gamle Historie.

Men det 13de Sæculum haver frembragt vore største gamle Skribenter; thi Aar 1203 skrev Saxo Grammaticus sin saa bekiendte Danske Historie paa Latin med saadan Ziirlighed, helst i Bersene, at fast ingen Skribent i Middels Alderen kand derudi lignes med ham. Men hvad Historien derimod i sig selv angaaer, og fornemmelig Sandheden, da er det bekiendt, at han i den Henseende ey fortjener nogen synderlig Roes, hvilket Torfæus bedst af alle haver viset. Med Aar 1186 slutter Saxo sin Historie. Stephanius haver bedst udgivet ham. Men det var at ønske, at den gode Mand havde været lige saa vel drevven i den gamle Historie, som i Philologien; dog herudi haver han stegt sin Autor paa. Omtrent Aar 1240 døde den Islandste Laugmand Snorre Sturlesøn, som haver skrevet en Norsk Historie fra Ochin af indtil Kong Magnus Erlingsøn, eller omtrent Aar 1176. Dette Skrift fortjener i mange Henseender at kaldes et Meesterstykke, og vilde vi uden det næsten være blinde i vor gamle Historie; thi hvad Frimodighed for at sige Sandhed, Møye for at udlede den, og Omstændighed i at fortælle Bedrifterne angaaer, da tør jeg paastaae, at ingen Historieskriver herudi kand foredrages ham, havde han ikkun været saa lykkelig at leve paa de Tider, da en sund Critique herskede, og den gode Historiske Stil var i Brug, saa havde han kommet til at staae ved Siden af Thucydides og Polybius. Men nu maa man holde ham disse Mangler til gode, i Henseende til den Tid han levede udi. Hans Skrift kaldes gemeenligen Heimskringla af de to første Ord, hvormed det begynder. Peringskiold haver først udgivet den Islandste Text, med Versioner hos paa Latin og Svensk, som dog i mange Meader ere urigtige. Uden derfor grundigen at forstaae det Islandste Sprog er det lige saa got, at man ey tænker paa at skrive vor gamle Historie, efter hvilken Regel man altsaa let kand dømme de Mange, som i vore Tider have lagt Haand derpaa.

Efter Snorres Død ere vore fornemste Skribenter, Knytlinga Saga, som beskriver den Danske Historie fra Gorm af til Knud den 6te, og hvis Forfatter synes at have levet omtrent Aar 1300, og Karl Abbot, som haver skrevet Kong Sverres Liv og Levnet. Begge ere paa det Islandste Sprog. Den første har Arnas Magnæus ladet paa Latin oversætte, hvilken Oversættelse af Gramsiden er igiennemseet, og af ham tilligemed den gamle Text til Trykken befordret, hvorfra den alt siden sammes Død har ligget færdig, manglende i sær Titellad og For

Fortale, hvilket erfares af de gandske saa Exemplarier, som fra Trykkeriet ere udfomne. Den anden haver Gyllenstolpe udgivet i Nordlands Chronica.

Udi den Danske Oversættelse af Snorre Sturlesøn, som Olaus Wormius haver befordret til Trykken, findes de Norske Kongers Hagen Sverressons, Guthorm Sigurtson, Inge Baardsson og Hagen Hagensons Levnets Beskrivelser, hvis Forfattere ere ubekjendte. Skade, ja Skam er det, at den 3de Islandse Text af disse Skribenter ey endnu er kommen for Dagen.

Ericus Upsaliensis den Svenske Historieskriver, som omtrent levede Aar 1470, haver og meget til vor Histories Oplysning, særdeles om de 3des, Margarethæ, Erics Pomerani og Christophori Bavari Regieringer. Det samme kand og siges om de Svenske Rimkroniker, udgivne af Hadorph.

Da den Norske Kong Hagen Hagenssons Gesandt var i Spanien, og havde didhen bragt Kongens Dotter Christina, som Brud, hørte han der læse de Bers, som de Endste Poeter udi det 12te Sæculo havde sammensat, og som ere befattede udi den saa kaldte Zelden-Buch. Han forelskede sig da saaledes i dem, at han bragte dem hjem med sig til Norge, hvor de i ubunden Stil bleve oversatte paa Islandsk. Denne Oversættelse er det, som Peringskiold haver udgivet under Navn af Niflunga Saga; og efter dens Indhold ere vore fleste Riempe-Biser smiddede, dog med den Forskiel at Italienske og Endste Bedrifter ere forestillede at være skeete i vor Norden. Enhver skionsom Læser kand vel lettelig heraf formærke, hvor liden Hielp disse Riempe-Biser kand giøre i vor Historie, og hvor ilde det er, at saa brave Mænd, som *Wedel* og *Syv* have anvendt saa megen Tid og Møye paa dem.

Foruden de hidindtil opregnede haves endeel andre gamle Skribenter, som *Saxons Epitomatores*, *Frater Nigels* i *Sora*, hvis Skrift og er bekjendt under Navn af *Rim-Kroniken*, hvorudi han haver fortsat Historien til *Christiani* 1. Tid, og *Thomas Geysmer*, en Continuator af *Saxo*, udgiven af *Benzelio*, den saa kaldte *Erics Pomerani Kronike*, 2de Chronologiske Series over de Danske Konger udgivne af *O. Wormio*, en Genealogie over Kongerne i Danmark udgiven af *H. Ernstio*, den Siellandske Kronike af *Arna Magnæo*, *Chronicon Ecclesiæ Ripensis*, 12 smaa Kroniker paa Latin af *Ludwig*, og flere; hvilke alle have deres Nytte i vor Historie, endskjont undertiden saare liden.

Foruden alle disse haves endda en stor Deel Islandse Sagar udgivne af de lærde Svenske, *Verelio*, *Hadorph*, *Salan*, *Renhielm*, begge *Peringskiol-*
E
der;

der, Bjørner; men da de fleste af dem ere saa beskafne, at de indeholde stridige Ting mod andre Historiekrivers troværdige Beretninger, og ere desuden opfyldte med Fabler, saa haver jeg med Billie giemt dem tilsidst. Naar jeg noye læser dem, finder jeg i de fleste tydelige Fodspor, at de ere skrevne i de nyere Tider, og kand jeg da ey holde mig fra at falde paa de Tanker, formedelst Fablernes Lidhed, at de enten have betient sig af Saxone Grammatico selv, eller og øset af samme Kilder, som han, nemlig Almuens uvisse Tradition, og deres egen stærke Indbildnings Kraft. Men om de ey nytte meget i den borgerlige og Rigets Historie, saa ere de dog umistelige i Henseende til Historien af vore Forfædres Videnskaber, Konster, Skikke, Levemaade og Guds-Tjeneste. Ey heller forkaster jeg dem gandske og aldeles i Henseende til den første Brug; Thi af Fundinn Norregur lære vi meget angaaende Norges ældste Historie og udi Volkunga og Alfs Saga finde vi de herligste Vers bevarede. Men jeg seer derimod ey, hvorledes man vel kand bygge nogen Historisk Sandhed paa saadanne Sagar, som Samson Fagres, Illyge Grydar Fostres, Halfdan Brana-fostres og flere.

I Almindelighed liden vor Historie meget ved det, at ey den tyvende Deel af de Islandske Skrifter ere komne for Lyset. De Svenske have udgivet en stor Deel, saa at jeg ey troer, at der findes just mange flere urrykte; men hos os er det langt anderledes. Allene paa Universitetets Bibliothek i Kiøbenhavn, ligger en stor Mængde, og hvor mange opbrændte der ey 1728. i den ulykkelige Brand, og endda flere udi Arnæ Magnæi Bibliothek? Udi det Kongelige Bibliothek ligge og endeel forvarede, og hvor mange mon der endnu ey kand see findes paa Island? Saadanne Ting burde man skynde sig med at give for Lyset, at ey nye ulykkelige Tilfælde skal berøve os slige, kostbare Skatter.

Vi klage over Mangel i vor Historie, og ville dog ey stræbe at afhjælppe den, naar vi kunne. Hvor ilde man i Norden haver holdt Huus med Papirer, Documenter og Antiquiteter, kand bedst sees af den brave Bircherods Skrift de *Causis deperditarum Antiquitatum Septentrionalium* hos Westphal. Vel haver den udsødelige Torfæus betient sig af mange Islandske Manuscripter, men det er hverken sagt, at han haver havt dem alle til Eftersyn, ey heller, at han jo i de efterseete Kand have efterladt sine Eftermænd Aamærkninger og Opdagelser at gjøre. Intet var derfor ønskeligere end om disse rare Skrifter bleve giorre bekiendte til almindeligt Brug, helst den kostelige Flateyar-Bok; dog dette maatte see med Skionsomhed, ey alting udgives, allene fordi det var gammelt, den gamle Text med behørig Flid, Næthed og Rigtighed trykkes, flere Manuscripter eftersees, om de findes, og med Flid holdes mod hinanden, de bedste

Læsemaader udvælges, betydelige Variantes Lectiones antegnes, gode Latinske Versioner forfærdiges til de udenlandske Lærdes Tjeneste, hvilke maatte være mere oprigtige end ziirlige, men dog tydelige, og Anmærkninger tilføyes til at forklare rare Ord og Talemaader, oplyse mørke Steder, legge Poeternes Kunst for Dagen, og korteligen, hvor det behøvedes, forklare og rette Skrifterne. Noterne maatte være paa Latin. Dansk Version kunde man lade blive borte for at undgaae unødige Omkostninger. Med saa Ord: disse Skrifter burde saaledes udgives, at de ey behøvtes paa nye at bekiendtgjøres, og at de kunde blive til fuldkommen Tjeneste for dem, der vilde skrive Historien. Med dem kunde man ogsaa giøre en Begyndelse til en Samling af Scriptores Rerum Danicarum, hvilken vi fast allene af alle oplyste Folk endnu savne.

Foruden rette Historiekrivere og Kroniker Hayes endda endeel andre gamle Skrifter, blant hvilke Edda fortjener at staae først i Spidsen. Denne er sammensamlet af Snorre Sturlesön i det 13de Sæculo, af Sæmundi ældre Edda, der var skreven i Begyndelsen af det 12te Sæculo, af gamle Bers, og af Forsædrenes mundtlige Beretninger. Udi den findes de ældste og paalideligste Efterretninger om vore Forsædres Gudstjeneste og Troe. Resenius haver udgivet den, tilligemed endeel af Sæmundi Edda. Men endskjønt Resenius var en flittig Mand, saa var han dog ey mindre end noye agtende og grundig lærd, desuden har han ey troffet paa det bedste Manuscript, eller havt nok af dem til Eftersyn. Göransson i Sverrig haver nyeligen givet Edda ud paa nye, af et andet Manuscript, som vel ey er saa fuldstændigt som Resenii, men i mange Maader rigtigere. Desuden haver han og begyndt med at udgive Sæmundi Edda. Mig er sagt, at den lærde Jhre i Sverrig har i Sinde at udgive Edda paa nye; hvis saa er, da fand man vente noget godt, saasom han er baade en lærd og skionsom Mand. Mallet haver oversat det meste af Edda paa Fransk.

Vore gamle Love tiene og meget til at oplyse Historien, men her møder atter Klagemaal og Banskfelijkheid, i det ingen endnu haver udgivet dem i eet Bænk, som dog andre polerte Folk have gjort, særdeles de Engelske. Og med alt det fand dog ingen forstaae vor gamle Historie, uden at være grundigen forfaren i vore gamle Love. En Dansk og Norsk Historiekriver maa derfor og herudi bryde Isen, i det mindste saa vidt, det endelig er fornødent til hans Forehavende. Jeg vil nu ey tale om de ældste og hedenske Love, hvoraf intet er tilovers, uden det Saxo anfører, om man og herudi fand lide paa ham. Den ældste er da Knud den Stores Vicherlaghs Ret udgiven paa det gamle Sprog af Resenio, og paa Latin oversat af Svend Aagesen og udgiven af Ste-

phanio. Samme Konges Engelske Love, hvilke vel ey just angaae Danne-
 mark, men dog tiene til at oplyse hans Historie, ere udgive af Lambardo, Whe-
 loc, Wilkins, Spelman og Twysden i Johan Bromptons Krønike. Valde-
 mari i. Siellandske Lov, som paa nye er oplagt Aar 1576, tilligemed Erke-Bisp
 Absalons Kirke-Lov. Samme Konges Skaanske Lov udgivet Aar 1505 og
 bedst 1676 af Hadorph; Erke-Bisp Andreæ Sunonis Latinste Version af bemeldte
 Lov, udgiven af Hvitfeldt Aar 1590. Valdemari II. Jydske Lov trykt 1504
 med Canuti Biskop i Viborg hans Expositiones, og siden 1643. Denne Lov
 er af Erik Krabbe oversat paa høy Jydsk, og trykt Aar 1684 og af Blasio Ecken-
 berger paa plat Jydsk, og trykt først 1590. og siden 1603. Og siden den end-
 nu er i fuld Brug paa adskillige Steder i det Slesvigiske, saa er 1717 Blütings
 Glosser over den udgivne. Man haver og i Trykken en Slesvigg Stads
 Ret, som tilskrives Kong Svend Gratehede. Udi Christiani 4ti saa kaldet
 Rigens Ret og Dele findes mange af de gamle Kongers Love og Forordninger.
 Resenius haver udgivet Kiøbenhavns Stads Ret, given af Kong Christopher
 af Bayern, og Ribers Stads Ret, som er meget gammel og jevnlig forandret
 af adskillige Konger. De saa kaldte Thord Degns Articler findes trykte hos
 den Jydske Lov med Canuti Viburgensis Forflaringer, og siden i *Ludewigii*
Reliqv. Tom. 12te desuden paa plat Jydsk af *Er. Krabbe* i Westphal. Monu-
 ment. Men hvor mange af de gamle Kongers Love, Forordninger, Haands-
 fæstninger, Stadsretter, Bye-Privilegier ligge ey endnu utrykte, som det dog
 var Tid engang at samle, og ved Trykken at redde fra Undergang? De ældste
 Norske Love haver Paus samlet, men ickun udgivet samme, undtagne nogle saa,
 paa det nu brugelige Sprog, som er Skade, siden hans Version er paa man-
 ge Steder ikke noyagtig. Den Norske Hirdskraa, som Hvitfeld, Dolmer og
 Resenius have udgivet, er et kosteligt Monument, og viser os bedst Tilstanden
 og Forfatningen af Norge i gamle Dage. Den Jlandske Lov given af Kong
 Magnus Hakonsson er trykt Aar 1578 og 1709. Den Færøiske, hvorom De-
 bes taler i sin Færoa Reserata, og som er given af Kong Hakon Magnusson,
 imedens han endnu var Hertug, findes sammesteds trykt i det nu brugelige
 Danske Sprog. Men for grundig at vide Oprindelsen til vore Love, for at
 skielne, imellem hvilke Stikke der ere opkomne hos os selv, og hvilke vi have
 faaet udenlands fra, og fra hvad Land, ja maaskee for at see, med hvilke Folk
 vort er forvandt, og hvilke Folk, der stamme fra dem, er det ey nok at være
 kyndig i vore egne, men man bør og være heel dreeven i andre Nationers gamle
 Love. Til den Ende tiene fortreffelig *Lindenbrogs Leges Antiquæ*, *Eccardi*
Leges Salicæ, *Wilkins Leges Anglicæ*, *Wottons Leges Wallicæ*, *Skenei*
Leges Scoticæ. Af disse Love ere mangt og meget indkommet i vore, der ere
 udgivne for Aar 1200, og meget i deres Love kand maaskee ey igien forklares
 uden

uden ved en grundig Kundskab i vore Forfædres Skiffes og Sæders Historie. Efter Aar 1200 tog Jus Romanum og Canonicum Overhaand i Tyskland, hvorfor man og finder mange af deres Principia anbragte i den Tyske Lov, der ey udkom førend Aar 1240. Af den saa kaldte Sachsen-Spiegel have og den Tyske Lovs Forfattere bragt betient sig; men ey af Schwaben-Spiegel, saasom den ey udkom førend Aar 1284. Kundskab i alle disse Love er derfor fornøden. Hertil kommer vore Naboers de Svenskes Love, hvilke ligesom de i mange Tilfælde oplyse vore, saa oplyses de igien af vore. Her fand jeg ey fortie den billige Roes, som de Svenske have indlagt sig ved deres Lovers Udgivelse, helst de brave Mænd, Stiernhielm, Scheffer og Hadorph, dog staaer endnu tilbage for dem, ligesom for os et fuldkomment Corpus Legum Antiquarum. Saa længe det ey er udkommet, ey heller et fuldstændigt Lexicon over alle Juridiske Ord, og langt mindre Historien ved Lovene oplyst, og Lovene igien ved Historien; saa fand man tænke, hvad denne ene Deel allene maa bryde en Dansk og Norsk Historiefriver, der vil have Bished for sig, og ey som saa mange andre, gaae i Blinde.

Måburde jeg vel efter min Inddeelning betragte de nyere Skribenter, men jeg vil for Ordenens Skyld i Tiden blive ved at betragte alle de Fontes, Skrifter og Levninger, som vore Forfædre have efterladt sig, saasom det er dog næsten af dem allene de nyere Skribenter fand og bør betiene sig i at handle om den gamle Historie, hvorfor jeg og strax begiver mig til den anden Hoved-Afdeeling, nemlig Documenter, giemmende de nyere Skribenter tilsidst.

Ved Documenter forstaaer jeg saadanne Skrifter, som man ey just fandt kalde Bøger, saasom Freds-Tractater, Forbund, Forskrivninger, Skioder, Gave-Breve, Epistler, med eet Ord, alt hvad som fandt regnes til Diplomatiquen. Alle disse Ting findes hist og her adspredte, meest hos udenlandske Skribenter, hvorved maa i agt tages, at en Historiefriver ey allene benytter sig af dem, som ere udfærdigede af Danske og Norske Konger, eller og af andre Danske og Norske Mænd, men endog af dem, som i fremmede Lande og af Fremmede ere udstædte, hvilke ofte i mange Ting give et stort Lys i vor Historie. Da alle disse smaa Stykker ey ere endnu samlede i en Samling, saa fandt man let tænke, hvilken Umag det maa være for en Historiefriver at efterlede dem i saa uhorlig mange Collectioner og Bøger. End større bliver dette Arbejd, og den deraf vor Historie tilfaldende Skade ved den Mængde af Documenter, som baade hos os og vore Naboer ligge utrykte. Vor udødelige Hans Gram haver med Glid sammensanket saadanne, for at give dem ud i eet Verk, hvilket nu bliver af vor Lærde og flittige Langebek fortsat og formeret. Naar det engang kommer for Lyset, vil det tiene til at stoppe mange Huller i vor Hi-

storie, og blive til ligesaa stor Værd for vor Norden, som Rymers Samling er for Engelland. Imidlertid da det vil falde Læserne Kædsummeligt, her at opregne alle de Bøger og Samlinger, hvorudi saadanne Documenter findes trykte; Saa maa jeg dog sige saa meget, at den som tænker, at finde i Hvitfeld alle Documenta og Diplomata til vor Histories Oplysning henhørende, han bedrager sig meget, og bliver neppe i Stand til at give vor Historie et nyt Lys. Hvad den midlere Historie angaaer fra 1017 til 1448, da oplyses den best og fornemmeligst ved Diplomatiquen.

Her maa jeg endnu erindre een Ting, at i bemeldte Diplomatisk Samling, eller og i et særdeles Bænk, var det og meget tienligt, om visse Regler og Criteria bleve fastsatte til at kiende ægte Diplomata fra vægte, og af Sprogets og Hændernes Forskiel at dømme Manuscripternes Ælde og Fæderneland. Vel haver den udødelige *Mabillon* handlet herom ulignelig og vel i sit store Bænk de Re Diplomatica, men da han fast allene haver havt Franske og Italienske og nogle Tydske Manuscripta til Estersyn, saa haver han og eene paa dem bygget sine Regler, hvilke vel og i mange Maader kunde tiene meget en Dansk og Norsk i saadant Forhavende, men som dog allene ey ere tilstrækkelige, allerhelst da de fleste *Mabillons* Manuscripta have været Latinske, og de Islandske udgiore derimod de fleste og beste hos os. I et andet Sprog maatte og vel derfor fastsættes andre Regler; og da de Islandske Bogstaver ere anderledes end de Latinske, saa seer og Skriften, Hænderne, Trækkene, Tegnene her meget anderledes ud end i Frankrige. En lang Øvelse og Læsning i vore Islandske Manuscripter og Latinske og Danske Diplomata var derfor alene mægtig til at sætte nogen i Stand til at kiende deres Alder, og det Land, hvorudi de vare skrevne. Og saa længe Critiquen herudi ey er fastsat, saa indseer vel enhver skionsom Læser lettelig, hvor meget der endnu mangler os til vor Histories Oplysning, og hvor læt endog den forsigtigste og flittigste Historieffriever kand seyle i mange Ting. Prøver af adskillige Manuscripter, baade Latinske, Danske og Islandske maatte og stikkes i Robber, som der er skeet i Tydskland udi *Walthers* Diplomatisk Lexicon. I Mangel af saadant, er det, at den ellers lærde *Svenske Carolus Lundius* haver paataget sig at forsvare *Pave Agapeti* aabenbar urigtige og opdigtede Bulla, endskiont jeg endog maa tilstaae, at han allene ved tilbørligen at bruge *Mabillons* Regler havde kundet indsee dens Falskhed.

Al Epistler haves vel en ældre anseelig utrykt Samling, end *Abbeds Wilhelmi*, som til vor store Skade endnu staae i Fare for Undergang.

Under denne Titel af Documenter vil jeg og melde om nogle endda utrykte gamle Afhandlinger, hvilke jeg ey vel haver kunnet henføre til det Historiske, og som dog fortiene at nævnes, og at fremdrages for Lyset. *Ardreas Suxo* Erke-Bisp i Lund haver skrevet et vidtøstigt Pøema paa Latin, kaldet *Hexæmeron*, hvilket vel ey just er af stor Vigtighed, hverken i Henseende til sin Indhold eller Stil, men som dog for sin Alders Skyld, da det nu omtrent er 550 Aar gammelt, saa og, fornemmelig, fordi det tiener til at vise vore Forsædres Smag, og hvor langt de i de smukke Videnskaber havde bragt det, for, tiende at trykkes. I samme Henseende er og det saa kaldte *Speculum Regale* Trykken værdigt. Det er skrevet paa gammelt Norsk for omtrent 500 Aar siden, og handler om en Hofmands Opførsel, ved hvilken Leylighed anføres Udskilligt, som viser, hvorvidt vores Forsædres Kundskab gif endog i Physisken. Og da der dog er nogen Forskiel paa gammel Norsk og Islandsk, og dette Manuscript er, saa vidt mig er bekiendt, det eeneste, undtagen Lovbøgerne, og endeel Diplomata, som endnu findes paa gammelt Norsk, saa var det i den Henseende allene værdt at komme for Lyset. De saa kaldte *Petri Legistæ* Parabolæ ere vel trykte først i Kiøbenhavn 1508 og siden til Paris Aar 1515 in 4to, men ere saa rare, at de paa nye burde oplegges. Det samme kand man og sige om vore Breviarier og Missaler, hvilke burde samles i eet Bæk, saasom i dem dog findes et og andet til vor Histories Oplysning. Af Beretninger om vore Kloostere, findes vel faare saa, men dog nogle, som den de *Cara Insula*, hvilke alle burde gøres bekiendte ved Trykken. Iver Beers Relati-on om Grønland fortiente og at trykkes paa sit eget Sprog.

Hvor stort Lys giver os en Erke-Bisp Absalons Testament med *Sperlingi* lærde Noter, Kong Magni i Norge hans Testament udgivet af *Arna Magnæo*, *Tabula Cisterciensium Sorana* af *Wielandt*? maaskee mange saadanne ligge endnu i Manuscript.

Men jeg maa og tale noget om den anden Deel af Bøger, som kaldes nye og handle om gamle Sager. Disse kand atter inddeles i egentlig saa kaldte Historiske, og i Bøger, handlende om Ting, der vedkomme Historien. De første ere igien almindelige og særdeles Historier. Den første som, efterat Videnskaberne begyndte i Vesten igien at reyse Hovederne, og efterat Bogtrykkeriet var opfundet, haver skrevet noget, som kan kaldes en General-Historie om Norden, er den bekiendte *Albert Kranz*, Dom-Herre udi Hamborg, som døde Aar 1517. Af ham have vi *Chronica Regnorum Aquilonarium*. Desuden *Metropolis*, hvorudi forekommer Udskilligt til vor Kirke-Historie henhørende. Endelig haver han og skrevet *Vandalia* og *Saxonia*, hvorudi og meget forekom-

mer til vor Historie. Hans Latin er temmelig god, og overalt viser han en stor Frihed i at domme, om de Personers Laster og Dyder, som udi hans Historier beskrives. Men ellers er han mere brugbar i den nye, end i den gamle Historie, hvor han overalt følger Saxonem, og ingensteds bruger nogen Critique, en Fejl, som han endelig haver tilfælles med alle Skribenter i sin Tid. Han var ellers meget omhyggelig for at faae gamle rare Manuscripter opspurgte, hvorfor man og finder, at han haver betient sig af Adamo Bremensi og flere, der endda længe efter laae utrykte. Men ingensteds anfører han dem, efter den slemme Bane, som var i hans Tid, da de lærde fandt Fornøyselse i at bilde Verden ind, at de havde al deres Visdom af sig selv, hvilket, særdeles i Historiske Ting, umuelig gaaer an. Man finder og, at han i sine adskillige Bøger ofte modsigter sig selv, hvilket kommer af det, at han nu udfkrev en, nu en anden Skribent Ord for Ord, uden at iagttage, om de vare hinanden imod.

Paa denne Tid blev Saxo Grammaticus først trykt til Paris ved Christiern Pederfens Omfjerg efter eet eeneste Manuscript, som Erke-Bisp Birger i Lund, og Bisp Laugo Urne i Roeskild endelig med stor Møye skaffede ham og som til liden Ære for os ey heller mere er at finde. Efterat Saxo fra Trykken var udkommen, og den Svenske Erke-Bisp Johannes Magnus saae, at det Danske Rige og Folk blev udi ham gjort saa gammelt, besluttede han, at Sverrig heri ey skulde give Dannemark noget efter, og derfor af sin egen Hieme opdigtede en heel Hob Konger og Bedrifter, hvorved den Svenske Historie blev endda langt ældre end den Danske, og folgelig efter hans Tanker anseeligere. Men meget bedre havde den gode Mand gjort i at begynde med sin ærlige Formand Erico Upsaliensi først fra Christi Fødsel af, siden han ey var i Stand til at give os det, som bedre var i den gamle Historie. I de nyere Tider er hans Arbejd dog ey at foragte. Vor Joannes Svaningius fortrød strax paa hans Forehavende, og derfor ey allene under Petri Parvi Rosfontani Navn skrev en Refutation imod ham, hvoraf det meste bestaaer i Skildsord, men endog en vidtløftig Dansk Historie efter Saxonis Hypothesin i de ældste Tider, som endnu ligger i Manuscript, undtagen Kong Johannis Historie udgivet under Rosfontani Navn, og Kong Christian den Andens. Svaningius døde Aar 1570.

Endelig antog den berømmelige Cansler Arild Hvitfeld, som døde Aar 1608, sig vor Historie, og udførte den fra Begyndelsen af indtil Christiani 3ti Død Aar 1559 i 10 Tomer i 4to, hvilke siden ere oplagte paa nye i 2de Folianter. I den gamle Historie følger han Saxonem, saasom han ey vidste noget bedre

bedre at give os, men gaaer den meget fort igiennem. Udi den øvrige Deel haver han derimod gjort os saa meget mere Tjeneste, i det han ey allene af fremmede Skribenter, forstaae, saa mange som da vare udkomne, og som han kunde bekomme, haver først af alle blant os søgt at oplyse vor Historie, men endog stadfæstet den ved de mange herlige Diplomata, som han Ordlydende i den haver indført, og hvoraf ellers endeel ey mere findes i vore Tider. Men med alt det kan hans Verk i henseende til Stilen og Ordenen neppe kaldes en Historie, men kun en Samling af Historiske Efterretninger, som han og selv udi Fortællingen tilstaaer. En ordentlig og sund Critique laae og da endnu, saa at sige, i Svale i andre Lande, hvor meget mere hos os? foruden det er hans Bog opfyldt med utallige Uagtsomheds, Hukommelses, Copiist- og Trykfejl, hvilket altsammen Gram best haver viset i hans Forbedringer til Kong Waldemar Christofferföns Historie, dog med al den Verbødighed, som man er denne flittige Mand skyldig, uden hvis Slid vi maatte være uvidende om tusinde vigtige Ting i vor Historie. Andreas Vellejus, der døde Aar 1616, oversatte Saxonem paa Dansk, som kan i Henseende til Stilen kaldes et Mønster af Dansk Betalenhed paa den Tid, men hvorudi han paa adskillige Steder ey haver troffet Saxonis egentlige Meening. En Præst ved Navn Jens Mortensen havde om trent ved samme Tider faaet fat paa et Stykke af Snorre Sturlesöns Norske Chronike, hvilket han udgav til Kiøbenhavn 1597 i 8vo paa dansk, men da det ikkun var et lidet Stykke, og endda ubekiendt, hvad Troværdighed denne Skribent kunde fortjene; saa blev Saxonis Systema endda staaende ved Magt, endskjønt her fremlagdes et gandske andet.

Noget for denne Tid søgte Nicolaus Petrejus om trent Aar 1570 at gaae med den Danske Historie endda længre op i Tiden end Saxo, og ligesaa vidt, som Johannes Magnus i den Svenske. Han forfærdigede til den Ende et Skrift, som længe laae i Manuscripto, og først Aar 1695 i 8vo blev gjort bekiendt til Leipzig under Navn af: Cimbrorum & Gothorum Origines & Migrationes, hvilket dog er langt fuldstændigere i Manuscriptet. Denne Mand haver enten selv villet narre Verden, eller og er han bleven narret af den Gothlandske Abbed Johan Bonfac, som han beraaber sig paa, hvilket sidste Wallin gjør meget rimeligt i sine Gullandske Handlinger. I Følge af nogle Gullandske Monumenter, som ingen haver seet, fører han vor Historie tilbage i Tiden, indtil noget over hundrede Aar efter Syndfloden. En nye og forunderlig Meening fattes aldrig Tilhængere. Johan Lyschander, der døde Aar 1582, er saa vidt mig er bekiendt, dog den første, der fulgte den. Hans Bog kom ey ud før Aar 1642 ved Olauum Tormium i Kiøbenhavn i 4to under Titel af Antiquitatum Danicarum Sermones, hvori han gjør sig Umag for at udpynte denne Digt med en

Slags Erudition. Men Olaus Christopherfön Lyschander forskaffede den endnu større Anseende i Verden ved sin Danske Kongers Slægtbog, som han udgav 1622 i Kiøbenhavn i Folio. Alt hvad Dumdriftighed og Uvidenhed kan tilsædebringe, er foreenet i denne Bog, hvorfor og Gram mener, at ingen, uden den som haver Meen paa Fornuften, kan finde Smag i den. I de ham nærmeste Tider er han neppe engang at bruge, i det mindste ey med Tryghed. Strelow udi sin Gullandske Krønike udgivet 1633, gjør det ey et Haar bedre. Maa man da ey høylig forundre sig over det Bisfald, som denne vanskabte Mening fandt hos saa mange Fremmede? Af Lyschander ligge endnu mange Ting i Manuscript, som og formodentlig uden den lærde Verdens Tab kan blive liggende.

Paa samme Tid gjorde Johan Messenius i Sverrig sig bekiendt ved mange Skrifter, hooraf dog intet hører herhid uden hans Scandia, som først af Peringskiold blev udgivet Aar 1700 til Stokholm. Den bestaaer af 15 Tomer, som udgiøre 2de Bind i Folio. Den 14de er ey udgivet og kommer venskelig aldrig ud. Han beskriver deri ey allene de 3 Nordiske Rigers Geistlige og Verdslige Historie, men endog alt, hvad som paa uogen Maade kan regnes derhen. Man kan ey andet end rose hans Stil, Smag, Indsigt og Oprigtighed.

Aar 1631 udgav Pontanus sin Danske Historie paa Latin, hvilken gaar indtil Christophori Bavari Død. Den 2den Deel, som slutter med Friderici 2di Død og Aar 1588, er først udgivet af Cansler Westphal i hans Monumentis. Af alle hidindtil anførte haver ingen gjort det bedre end Pontanus, og var han ogsaa en gandske anden Mand, end de forrige. Han besad stor Erudition, en temmelig god Smag og Skionsomhed, hvilket hans mange andre Bøker udvise. Vel er sandt, at han med alt det ey havde gjort det bedre end de forrige, hvis han ey havde havt Hvitfeldt og hans Documenter at gaae til. Men han har vidst at betiene sig af dem, og desuden saavel i Historien om de gamle Udtoget, som om Kongerne selv, brugt med Critique udenlandske Skrifter. Kort sagt: hvis han ey i den ældste Historie, i Mangel af andet, havde fulgt Saxonem, og ey saa mange gamle Skrifter siden hans Tid vare blevne bekiendte, behøvte hans Historie saare liden Forbedring.

Gandske anderledes haver det sig med Meursii Danske Historie, der kort efter udkom paa Latin Aar 1638, thi man kunde næsten spørge, enten denne eller Pontani var først udkommen? Saa lidet har Meursius bekymret sig om,
at

at benytte sig af Pontani gjorde Opdagelser i vor Historie. Hvo som derfor har Pontanum, kan gjerne undvære Meursium, hvis Stil ellers er meget god. Meursius var for det øvrige en overmaade lærd Mand, særdeles i de Græske Sager; men han skulde, enten han kunde eller ikke, skrive den Danske Historie, som han intet forstod af, saasom Folk stode da, ligesom nu, i de Tanker, at en meget lærd Mand er i Stand til at skrive i alle Ting. Meursius slutter med Christiani 2di Regiering, og Aar 1523.

Olaus Wormius udgav Aar 1632 Peder Clausøns Undals Oversættelse paa Dansk af Snorre Sturlesøns Norske Krønike, som besatter meer i sig end Snorronis Text, der slutter med Aar 1178, da denne gaar til 1263. Herved begyndte denne hyperlige Skribent esterhaanden at blive mere bekiendt, endskjønt han endda ey nok ester Fortieneste blev anseet. Wormius tænde ellers paa de Tider et stort Lys an i vor Historie, ved at legge sig ester det gamle Sprog, og ved at drage Iskændere frem for Lyset. Han opmuntrede den lærde Iskændere Arngrimum Jonæ til at skrive; Han stod Stephanium bi med Raad og Daad, baade i at udgive Svend Ugesen og Saxo; Han befordrede Magni Olavii Iskændske Lexicon til Trykken, og ligeledes gjorde han Gudmundum Andreaz ved denne Lejlighed bekiendt. Omtrent Aar 1660 skrev Vitus Beringius sin saa kaldte Florum Danicum, som først 1698 blev til Odense ved Trykken bekiendtgjort i Folio. Han slutter med Christophori Bavari Død. I den gamle Historie følger han aldeles Saxonem. Hans Stil er ey mindre end historisk, men panegyrisht og poetisk. Med saa Ord: Dette Skrift kunde den lærde Berden uden Tab have undværet. 1697 blev af den lærde Svenske Peringskiold Snorre Sturlesøn udgiven i 2 Tomer i Folio paa Iskændsk, Svensk og Latin; og endskjønt Oversættelserne ere ey aldeles fuldkomne, saa har han dog gjort sig vor Historie ævig forbunden ved at bekiendtgjøre den gamle Text.

Paa samme Tid, og til Deels noget for og ester levede den største Mand, som vor Nordiske Historie nogensinde haver havt; jeg mener den uddødelige Thormodus Torfæus. Han udgav 1702 in 4to Series Regum Danicæ, hvorudi han gandske fuldkastede Saronis og Gothlændernes Hypothesin, og af Iskændske Monumenter oprettede en anden, som i Hoved-Tingene evig vil blive en Rettesnor, men i adskillige Bi-Ting vel endda ester mine Tanker kan forbedres, særdeles om Tiden af Othin's Ankomst her til Norden; Thi Torfæus haver undertiden bygget noget for meget paa sine Iskændere. De Tider for Othin rører han ey heller meget ved. 1711 udkom i 4 Folia hans Norske Historie paa Latin. Dette er det fuldstændigste og beste, som endnu haves om samme

Rige, og kan vel ey i Henseende til Hovedtingene forbedres, men dog ligesaa vel som hans Series i Henseende til mange smaae Omstændigheder. Det var og at ønske, som Clericus har anmærket, at han mere havde pyntet sin Stil efter Buchanani Exempel.

Höyer udgav 1719 paa Tydsk sit Compendium af den Danske Historie, som med alle sine Urigtigheder og alt for store Korthed dog er det bedste Compendium vi endnu have.

Jonæ Rami Norske Kongers Historie, som efter hans Død af Spydberg er udgivet 1719, er allene et Udtog af vore forhen trykte og bekiendte Skribenter, og folgelig giver intet nyt Lys i vor Historie.

Parthenays Danske Historie paa Fransk i 6 Tomer in 8vo udkom 1730. Da Holberg allerede haver i Fortalen for sin Danske Historie lagt hans Urigtighed og Utilstrækkelighed for Dagen, saa gøres det ey fornødent, at jeg mere taler derom. Holbergs Danske Historie i 3 Tomer in 4to, som udkom 1732 er den beste, som hidindtil haves. I den gamle Historie har han aldeles ingen Umag gjort sig, men i en Hast søgt at stille sig fra alle Ting. I den midlere Historie har han og kun berient sig af de almindeligste Hjælpe-Midler. Overalt kunde han for sin Ukyndighed i det Islandiske Sprog umuelig udarbejde disse tvende Dele til Gavn. I den nyere Historie derimod har han ey arbejdet uden Lykke. Han slutter med Friderici 3:ii Død. Hans Danske Stil er fortreffelig, og, naar man undtager de alt for mange brugte Franske Ord, staaer vel ey meget til at forbedre. Hvorfor Mallets Beskyldning imod den, synes ugrundet, og saa meget mere ubegribelig, som han i det mindste den gang ey forstod meget af vort Sprog.

Endelig har bemeldte Mallet givet os paa Fransk en Introduction til vor Historie, og siden Historien i sig selv til Christophori Bavari Død, hvori han i en jirtlig Stil haver sagt os, hvad vi tilforn vidste.

Vor Kirke-Historie haver Hr. Procansler Pontoppidan udarbejdet paa Tydsk i 4 Tomer in 4to, og dertil berient sig af Thom. Bartholins den yngres mange Collectioner. Paa denne Kirke-Historie bør sættes stor Pris, allerheist, da deri mange betydelige Documenter ere indførte. Dog findes deri større Oplysning om den Danske, end om den Norske Kirke. Vel ere endnu flere almindelige Historier om vore Riger udgivne; men da de ere heel korte, usfuldstændige

dige, og til deels flette, saa anseer jeg det for ufornødent til disse at henbise Læseren. Ligeledes har det sig og i de andre Historiske Dele, hvor jeg ey agter at melde uden om dem, som nogenlunde fortiene det.

Det er vel overflødigt, at jeg her anfører, at man og for ret at skrive, og saae Indsigt i vor Nordiske gamle Historie, bør betiene sig af de bedste nyere, saavel almindelige, som særdeles, fremmede Historiekrivere, særdeles de Svenske, og alle Landes omkring Øster-Søen, de Nederlandske, Engelske, og Franske. Jo mere man haver læst og betragtet dem, og alle de forhen nævnte Skribenter, jo mere er man og i Stand til med Lykke at skrive vor Historie.

Hyad særdeles Historier, deels om Konger, deels om visse Landskaber angaaer, da have vi ingen om ældre Tider end *Torfæi Historia Hrolfi Kraki*, der dog er oplyst med endeel Fabler, som sneppe Land være andet i saa gamle Ting. Samme *Torfæus* haver og in 4to med stor Flid skrevet under Navn af *Trifolium Historicum* Historien om Gorm den gamle, Harald Blaatand, og Svend Eveskiæg, hvorudi dog adskilligt efter min Meening staaer til at forbedre og forøge. Andreas Vellejus haver paa dansk i 8vo beskrevet Svend Eveskiægs Levnet, som efter sin Tid nok gaaer an. Af P. F. Suhm og Rector Schönning ere under Navn af Forbedringer i den gamle Danske og Norske Historie udfomne de Kongers, Knud den Stores, Erik Eyegods, Erik Emuns og Harald Haardraades, samt Erkebisp Eystens Levnets Beskrivelser. Udi Dänische Bibliothec staaet Erkebisp Absalons Levnet forfattet af Hr. Pontoppidan. Af særdeles Landskabers Historier have vi ey mange, dog kan didhen føres *Reseniæ* og *Thurabs Samsøe*, *Thurabs Bornholm*, *Sammes Amager*, *Kortholts Semern*, *Aagaardi Ehya*, *Viethens Ditmarschen*, *Scholzens Bagerland*, *Cogelia Euthiniske Krønike*, *Torfæi Grønland*, *Sammes Færøe*, *Orcades*, *Binland*, *Arngrimi*, *Andersons* og *Horrebøvs Jöland*, samt flere, hvilke alle have deres Nytte, og indbefatte bemeldte Landes saavel historiske, som geographiske Beskrivelser. Af Byer have vi beskrevne: *Bangs Christiania*, *Erichsens Wiborg*, *Terpagers Ribe*, *Holbergs Bergen*, saa og Beskrivelse over *Tønsberg*, *Skjelsfjor*, *Helsingøer*, og flere, hvoraf de fleste dog ey nytte meget. *Terpagers Ribe* er den beste, og meget fuldstændig, og *Holbergs Bergen*, samt *Skjelskiærs* ey heller at foragte. Af særdeles Kirke-Historier have vi og nogle, som *Hvitfelds Bispe-Krønike*, *Cypræi Sleswigske*, *Krafts Husumske*, *Heimreichs Nordfrisiske*, *Milzovii Presbyterologia Vos-Hardanzriana*, *Poulsøns Bibliotheca Aarhusiensis*, hvortil kan henføres *Zwergii Presbyterologia Sielandica*, og *Trekows Jubel-Læxere*, hvilke alle ere meget bedre end *Stædernes Beskrivelser*, af

hvilke vi vel kan vente een af de fuldstændigste, naar Rector Skönings Beskrivelse over Tronhiem engang maatte komme for Lyset.

Men at jeg nu skal komme til andre Skrifter, som henhøre til Historien, da falder Geographien først under Betragtning, og maa jeg da her, som ofte tilførn, fornøje min gamle Klage, at vi og ey have nogen god almindelig Geographie over Dannemark og Norge. De fornemste ere: *Rutgeri Hermannidis Descriptio Daniæ*, *Stephanii Sylloge*, *Elzevirii Respublica Daniæ* af 2de adskitte Oplag, *Zeilleri Descriptio Daniæ*, *Ziegleri Scandia*, *Pontani Chorographia*, som er en af de bedste, *Wolfs Encomium Regni Daniæ* paa Dansk, sammes *Norvegia illustrata*, ogsaa paa Dansk, *Undahls Norges Beskrivelse*, *Rami Norges Beskrivelse*, og den Beskrivning, som findes udi Hübners fuldstændige Geographie paa Dansk udgiven. Da ingen god almindelig Geographie findes, og de særdeles ey heller ere saa mange og fuldstændige, at man af dem kan sammensætte en god almindelig Geographie, saa kan enhver let tænke, hvor meget denne eene Post og Kand opholde en retskaffen Dansk og Norsk Historieskriver. Hvorledes en særdeles Beskrivelse over hvert Landskab burde indrettes, kand best sees af *Danckwerts Schleswig-Holsteinische Beschreibung*, som intet Land i Berden kan rose sig af at have mere fuldstændig og rigtig, og som i sit Slag er et Mesterstykke, allerhelst da deril ere søyede meget rigtige Charter, som vi ellers overalt aldeles savne, og som vi ey have uden af fremmede, hvilke ere meget urigtige, og som udi denne Post have endda langt værre medhandlet Norge end Dannemark. En gammel Geographie fattes os ogsaa aldeles, som forarsager, at vore gamle Skribenters Beretninger ofte forekomme, endog den kyndigste, meget mørke. Det var at ønske, at denne Deel blev hos os udarbejdet, ligesom *Cambdeni Britannia*, eller i det mindste, som *Baxteri Vocabularium*.

Udi Chronologien have vi intet som duer, uden det som findes i *Torfæi Historiske Berker*, der dog, saavidt den midlere Historie angaaer, allene handler om Norge, og kun i de ældste Tider oplyser Chronologien af begge Riger, hvorudi dog efter mine Tanker bliver meget at forandre, hvilket ingen maa undre paa som betænker, at *Torfæus* maatte først, saa at sige, brække Isen. Af Chronologiske Tabeller have vi ingen uden *Svaningii*, som dog ey ere brugbare, siden de følge *Saxonis* og *Gullændernes Hypothesin*. Udi Genealogien seer det endda slettere ud, thi der have vi ey nogen som ex professo haver handlet derom, uden allene *Lyschander* i hans *Danske Kongers Slægtetog*, som dog aldrig engang fortienner at læses. Ey Dansk og Norsk Genealogist kan dog

dog have overmaade stor Hielp af Torkæi Historiske Verker. *Rami Norvegia antiqva & Ethnica* gaær og meest ud herpaa.

Udi Historien af vore Landes Raabener og Kongers Titler er og saare lidt skrevet. *Bircherodii Cordati Leonis* ligge endnu i Manuscript. Scheidts Afhandling de *Regio Vandalorum Titulo* er ey ilde skrevet. Resten maa søges adspredt i adskillige Historier og Diplomata.

Beskrivelsen over Landets indvortes Indretning findes bedst i Holbergs Dannemarcks og Norges Beskrivelse, som er et umisteligt Verk, endskiont det baade kunde forbedres og sørges. Han handler deri baade om den gamle og nye Tilstand. Da derimod udi Büschings *Staat von Dänemark*, og *Lettres sur le Dannemarc* kun handles om den nye. Hos *Boterum*, *Bodinum*, *Gundling* og flere, som have skrevet om alle Stater, findes og om Dannemark Esterretning, men meget usfuldstændig, helst i de gamle Tider. *Vildes Historia Pragmatica Sveciæ* er en ypperlig Bog; Saadan en burde og skrives om Dannemark og Norge.

Udi vor lærde Historie have vi ey noget almindeligt fuldstændigt Verk. Bartholins med Möllers Tilleg lader sig bruge, saa og *A. Thura Historia litteraria Danorum*. Af den særdeles Historie er samme Möllers *Cimbria litterata* et stort og udførligt Arbejde. Udi Dänische Bibliothek og Danske Magazin findes og meget til vor lærde Historie. Grams Oration om Lærdommens Bibliothek. Udi Natural-Historien Hayes intet uden vor sluttige Pontoppidans Verk om Norge, med mindre man dertil vil regne *Olai Magni Descriptio Septentrionis*, som dog er fuld af Fabler. Hvad de store Udtoge angaaer, for saavidt at de Danske og Norske have havt, eller menes at have havt Deel derudi, saa haver velbemeldte Hr. Pontoppidan og dertil gjort den største Samling i hans *Gesta & Vestigia Danorum extra Daniam*. Her at opregne alle de Skribenter, der have handlet om Cimbrer, Gother, Angler, Longobarder, Normanner vilde blive for vidtløstigt. Jeg vil kun kortelig sige; at de fleste af dem ere fremmede, og at de fornemste af dem nødvendig maa læses og betragtes af den, der grundig vil skrive vor gamle Historie. Om Skribenterne af Historien om vor Religion, Skikke og Sæder haver jeg tilforn handlet, og sagt, at den af alle Dele i vor Historie er bedst udarbejdet. Til de forhen opregnede maa legges *Cleffelii Antiquitates Septentrionales*, som er et godt Skrift; Thestrups om de Gamles Armatur, der vel indeholder et og andet ærtigt, men er skrevet uden Skionsomhed og fornøden Lærdom; de fleste af Sperlings

lings Skrifter, som vel ere lærde, men efter de Tidens Brug alt for meget opfyldt med Grædsk og Romersk Erudition og Digressioner; Wielandt de Thoro og flere.

Om Ridder-Ordenerne have skrevet, Bircherod om Elephant-Ordenen, og Bartholin om Dannebrog's Ordenen, men begge ere urigtige, helst den sidste. Hofmans Portraits des Hommes illustres de Dannemarc kan nogenlunde tiene til at gjøre vore store Mænd bekiendte hos fremmede, men formedelst Mangel paa Efterretninger har det let kunnet skee, at Forfatteren i een og anden Post haver fejlet. De handle og meest om de nye Tider, og da de fleste af disse store Mænd have været af Adelen, saa tiener bemeldte Skrivt til at oplyse vor Adels Historie, tilligemed Wielandts Samlinger. Noct haver og skrevet om den berømte Familie Rantzow. Udi Manuscript ligge og endnu mange Adelige Slægt-Registere, og Baaben-Bøger. Naar Etageraad Klevenfeldts Brev om vor Danske Adels engang kommer for Lyset, bliver vel denne Mangel næsten ophævet.

I vore Tider haver ingen gjort sig mere fortient af vor Historie end vor udødelige Gram, en Mand, som jeg uden Blusel ey tager i Betænkning at erklære for den lærdeste, grundigste, meest belæste, og skionsomste Criticus og Historicus, som Dannemark haver havt, og for hvilkken de ellers store Historici og Critici, Olaus Wormius, Otho Sperling, Arngrimus Jonæ, Thormodus Torfæus, Ludvig Holberg maa vige. Af bemeldte store Mand findes mange fortreffelige Afhandlinger til vor Histories Oplysning i endeel Tømer af det Danske Videnskabs Selskabs Skrifter, desuden læses en ypperlig Afhandling fra ham i Miscellaneis Lipsiensibus, hvor han beviser, at den Tydske Konge Henricus Auceps aldrig haver gjort noget Tog til Danne-mark. Men allermest haver han beriget vor Historie ved sine herlige Anmærkninger til Meursii Historia Daniæ, der ere trykte in Folio til Florens 1746, hvorved en ellers meget maadelig Bog er bleven til den fornemste og umisteligste i vor Historie. Foruden alle ovenmeldte ere og følgende nødvendige til vor Historie: nevnsig: alle Historiske og Philologiske Afhandlinger i Tømerne af det Kiøbenhavn'ske Selskabs Skrifter, *Bartholin de Regni Danici Nomine*, *Vel-lejus de Origine appellationis Regni Daniæ*, *Bartholin de Holgero Dano*, *Rami Ulysses & Otinus unus & idem*, *Bircherodii Arctos Alexandriæ*, *Hesfeldabl de Lethra*, *Paludan de Ecclesia S. Lucii Roschildensi*, mangfoldige Afhandlinger hos Westphal, *Winslovii Farrago Arctoa*, *Ejusdem Spicilegium Arctoum* og mange flere.

Jeg haver da saaledes til Ende bragt Opregnelsen af de fornemste Skrifter, som vi besidde i alle Dele af vor gamle Historie, hvoraf enhver lettelig kan see, hvor vidtloftigt et Arbejde det maa være grundigen at skrive vor Historie, baade fordi Hjælpe-Midlerne dertil maa søges i saadan uendelig Mængde af adskillige Bøger, paa adskillige Sprog og i adskillige Videnskaber, saa og, og det fornemmelig, fordi saa mange ja de fleste af vor Histories særdeles Parter ere hidindtil kun utilstrækkeligen afhandlede. Hertil kommer de almindelige Pligter, som paaligge enhver Historieskriver, og som giøre Historiens Skrivning saa vanskelig, at just i denne Videnskab havest maaskee derfor de færreste ret gode Skrivere, navnlig Lyst og Frimodighed til at sige Sandhed, og Omhu for at føre en tydelig, flydende, kort og behagelig Stil. De største Mænd iblant de gamle: Thucydides, Xenophon, Polybius, Cæsar, Sallustius, Livius, Tacitus, Plutarchus, og iblant de nyere: Thuanus, Guicciardinus, Davila, Rapin, Bünau maa derfor læses, overvejes, efterfølges. Hertil maa føyes, at en retskaffen Historicus maa frem for alle Ting besidde stor Skionsomhed og være meget vel drevet i Critiquen. Uden Philosophien og nogen Kundskab i Geometrie Kand og hverken han, eller nogen, i hvad Videnskab det end være maa, tænke grundig og tydelig. Med Flid maa han have studeret Politiquen og Jus publicum, og særdeles nøye give Agt paa de forrige og disse Tiders Menneskers Stats Videnskab. Udi Jure Naturæ og Moralen maa han ligeledes være drevet, for nøye at kunne afvæne deres Gierninger, som han beskriver. Og da han for en stor Deel haver med Krige at bestille, saa maa han ey heller være ukyndig i den gamle og nye Maade at føre Krig paa, saavel til Lands som til Vands. I Mangel heraf haver den udsødelige Grotius i sin ellers treffelige Hollandiske Historie mærkeligen herudi vildfareet. Men da Commercen, Financerne, Manufacturerne, Videnskabernes Tilstand, Lovene, Konsternes Fremvegt, Religionens Beskaffenhed, og mere saadant udgiøre den væsentligste, den nyttigste, den behageligste Deel af Historien, saa maa han frem for alt aldeles ikke være uerfaren i disse Ting. Jeg veed vel, at om man efter alt dette vilde prøve endog de allerbedste Historieskrivere, skulde man finde adskilligt hos dem at mangle, saa og at den egentlig saa faldte Historie fornemmeligst haver Res gestas til Dyemærke, og at de andre Parter gemeenligst beskrives hver for sig; men jeg veed og, at Mangel paa Kundskab i nogen af disse Deele giør, at den bedste Historie derfor haver sine Pletter, saasom alle Ting, alle Videnskaber, al Kundskab haver en nøye Forbindelse med hinanden, og det desuden er bedst at fordre det meste, og det højeste, da den menniskelige Usuldkommenhed dog af sig selv vel hindrer fra at naae det. Var det mueligt, ønskede jeg og gierne herved at afstrække de mange

maadelige og smaa Geister, der befatte sig med at skrive i denne ædle Videnskab, hvorved de kun bringe den i Foragt hos Ukyndige, som derfor ansee Historiens baade Læsning og Skrivning for et Verk, der allene beroer paa Sukommelsen, og i andre Maader sly gjøre Forskiel imellem Romaner og Historier.

Skulde vel Kong WALDEMAR den I. have givet den Skaanske og Sællandiske Lov? undersøgt af P. KOFOD ANCHER.

S. I.

Ut den Skaanske og Siællandiske Lov ere givne af Kong Waldemar den iste, er en almindelig Mening, som antages paa Hvirfhelds Regning. Om han just har været den første, som er falden derpaa, kan jeg ikke med Visshed sige. Saa meget vidner han selv, at mange i hans Tiid have været af anden Meening (a).

Ja, maaskee man har længe tilforn været af den Tanke, at Kong Waldemar den 2den har ladet forfatte saavel den Skaanske og Siællandiske som Jydske Lov.

I den Forordning af 1282 (b), som findes ved den Jydske Lov under Titel af *Constitutio Erici Regis Dacie*, siges: *Ordinavimus insuper & firmiter permittimus, Leges Regis Waldemari cl. m. prout in suis Libris legalibus continentur, inviolabiliter observari: Alle skulde holde Kong Valdemars Lov*

(a) Vi meene det haver været een Kong Valdemar, dem alle haver giort ic. siges han i Dedicationen af Christiani Imi. Historie til C. 4. *Seelandicas Leges & Scanicas alii Valdemarum Udm eodem anno, quo Cymbricas condidisse putant, alii Erico Filio ipsius eas adscribunt.* Præfat. ad Leges Scanieas *Sumonis.*

(b) Saaledes findes Narstallet i det første Oplag af Jydske Lov til Ribe Anno 1504, saavel som i gamle Haandskrifter, altsaa er det en Trykfejl, naar der staar i G. Gehmens Eftertryk, 1382.